

# Rapport da lavur 1987

Autor(en): **[s.n.]**

Objektyp: **Article**

Zeitschrift: **Annalas da la Societad Retorumantscha**

Band (Jahr): **101 (1988)**

PDF erstellt am: **22.06.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-235300>

## **Nutzungsbedingungen**

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

## **Haftungsausschluss**

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

# Rapport da lavur 1987

Elavurà dals divers posts da lavur e sincronisà cun il program da lavur LR 1987 per pussibilitar ina controlla tranter program e lavur exequida.

*Motto per 1987: Cuntinuar!*

## Introducziun

Cun il motto «cuntinuar» è ina gronda part da la lavur durant l'onn da rapport cumpigliada. Numerusas activitads en ils posts da lavur da la LR creads ils ultims onns sa cuntinueschan e sa specifitgeschan dad onn tar onn. La cuntinuitad da la lavur è impurtanta per la planisaziun da linguatg. Servetschs sco quels da translaziun, d'intermediaziun da chanzuns e teaters, da creaziun e derasaziun da neologissem, da la vendita da cudeschs dovran lavur permanenta e cuntinuanta. Cun quels servetschs po il linguatg vegnir purtà ord Chasa rumantscha ed en las communitads che dovran il linguatg en ils divers secturs da la vita.

L'onn da rapport ha dentant, sper la cuntinuaziun e prolungaziun da las lavurs, er purtà novs accents. Sin plaun chantunal e federal èn vegnidas installadas gruppas da lavur per preparar ina nova basa legala per il rumantsch. La nova schientscha rumantscha sa mussa alura surtut er en decisiuns da vischnancas ed organisaziuns da resguardar pli fitg il rumantsch en la scolaziun u per l'adiever en la cuminanza. En general pon ins constatar in clima favuraivel tranter las gruppas da linguatg en il chantun ed ina voluntad da collavurar en divers secturs.

## Lavur dals organs da la LR

La suprastanza ha salvà 21 sedutas e dilucidà 228 tractandas, il cussegl LR ha già 2 sedutas cun 20 tractandas. La radunanza da delegadAs è sa radunada ils 13 da zercladur en la Chesa Planta a

Samedan ed ils 12 da december a Cuir. Sper las tractandas statutaricas ha la radunanza dal zercladur discutà davart 2 moziuns da l'Uniun dals Grischs (conc. la pressa rumantscha e conc. contacts da la LR cun minoritads linguisticas- culturalas). La radunanza dal december ha approvà il program provisorì per la SCUNTRADA 1988 a Scuol (cf.cif.14) ed ha udì in referat da dr. Massimo Lardi da la Pro Griogioni Italiano davart la gruppa da linguatg taliana en il Grischun.

## Rapport tenor program da lavur

### 1. UNIUNS AFFILIADAS

1.1. Las uniuns affiliadas èn vegnidas consultadas per las sequentas dumondas: directives per la lavur da teater da la LR; directives internas per l'infurmaziun publica da la LR; directives per la vendita da cudeschs; reglament per translaziuns; ediziun dal curs da rumantsch grischun en ils singuls idioms. Ils suprastants da la LR han prendì part a las sedutas da las uniuns regionalas; parsura e/u secretari èn stads preschents a radunanzas generalas da las uniuns affiliadas. En discussiun cun la Romania èn vegnidas tractadas las ediziuns cumplexivas da las ovras da Giachen Haspar Muoth e da Toni Halter. En la gruppa da lavur per l'ediziun da las ovras da Muoth ha la Romania delegà Norbert Berther.

1.2. Las contribuziuns a las uniuns regionalas èn vegnidas pajadas en l'entira summa il mais da favrer. A basa da dumondas documentadas e rapports èn vegnidas pajadas las sequentas contribuziuns

- A la Romania per rumantschaziuns (total fr. 9 000.—)
- A l'UdG per ina concorrenza da tocs da teater, per prescolinas e per rumantschaziun dal Maraton (fr. 9000.—)
- A la Renania per LA CASA PATERNA/LA PUNT (fr. 5000.—), per il numer giubilar dal «Dun da Nadal» (fr. 1500.—), per la rumantschaziun dal sector «mazlaria» (fr. 1000.—), per l'ediziun da «professiuns» tras la LCP/LP (fr. 1500.—)
- A l'URS per Normas surmiranas (fr. 5000.—), per cudeschs da chanzuns (fr. 3000.—) e per l'elavuraziun da teaters da ser Willimann (fr. 1000.—)

- L'URS e l'UdG han inoltrà dumondas per realisar vocabularis idiomatics respectivs. Questa dumonda vegn anc ad occupar la suprastanza en ils onns proxims.
- A la CRR è vegnida inoltrada in'istanza conc. «Videotecas rumantschas». L'intent fiss da copiar emissiuns da la tv rumantscha sin videocassetas e da vender/metter a disposiziun quellas a bibliotecas communalas etc. Las cundiziuns da la SSR per talas copias surpassan las pussaivladads finanzialas da la LR.
- La Societad retorumscha ha retschavì ina contribuziun speziala per integrar il rapport annual da la LR en las ANNALAS. La LR ha surpiglià l'incumbensa da spediziun ed incasso da las ANNALAS.

1.3. En ils secturs da las rumantschaziuns, da la collavuraziun interregionala, da curs da differents geners, da sustegn per las bibliotecas e per las gruppas da teater e dals chors ha la LR lavurà en stretg contact cun gruppas regionalas.

1.4. En connex cun *acziuns supplementaras* en las regiuns han ils collavurats regiunals tgirà contacts regulars tranter las uniuns afiliadas e la LR. Temas da las discussiuns: Participaziun da las regiuns a la SCUNTRADA 1988, scolaziun da creschidas, rumantschaziuns, curs d'assimilaziun, e.a.. Las sentupadas dals collavurats en la LR pussibiliteschan da coordinar acziuns e qua tras concentrar las forzas.

En connex cun l'*Uniun rumantscha a Cuira* han discussiuns informals purtà nagin resultat definitiv. La necessitad per ina tal'uniun para anc betg dada, malgrà ch'ina discussiun l'october 1986 aveva signalisà ina tscherta voluntad da fundar in'uniun da tetg per ils interess rumantschs a Cuira e qua tras coordinar ed animar acziuns rumantschas en la chapitala. La creaziun d'ina gruppa da lavur è spustada sin il 1988.

## 2. COLLAVURATURS REGIUNALS

2.1. Ils collavurats regiunals han dà *rapport regular* e detaglià da lur lavur en las regiuns ed han discutà en sedutas comunablas regularas (1 giada per mais) cun il secretari e per part cun representants da la suprastanza las prioritads ed ils detagls da lur



activitad. Tenor «Reglament per ils collavuratur regiunals da la LR» èn ils collavuratur impiegads da la LR ed engaschads mintgamaì d'ina da las 4 uniuns regiunalas. La LR sco patruna suprema deleghescha ed adossescha a las uniuns las obligaziuns da surdar scharschas specificas e da survegliar e conresponsar la lavur dals collavuratur regiunals. Jacques Guidon ha già 2 mais congedi per realisar in'incumbensa da la PRO HELVETIA. El è vegnì substituì da Claudio Giovanoli da S-chanf.

2.2. Davart las *lavurs concretas* dals collavuratur en las domenas scolaziun da creschidas; assimilaziun; contact cun vischnancas, uniuns, singuls; rumantschaziuns; barat da classas; curs da perfecziunament en rumantsch; vendita da cudeschs; infurmaziuns; statistica; teater; bibliotecas; e.a. dattan ils rapports specifics dals collavuratur ils detagls necessaris.

2.3. Il project da prof. François Hainard da l'universitad da Neuchâtel (project naziunal da retschertga nr. 21, FN) en connex cun in'evaluaziun da la lavur d'animaziun culturala er en territori rumantsch è anc adina en lavur. Previsa è in'analisa da la lavur d'animaziun prestada en Engiadina. 2 collavuratur regiunals èn sa participads ad in seminari da la PRO HELVETIA davart l'animaziun culturala.

### 3. SCOLAZIUN E FURMAZIUN

#### 3.1. *Scolinas*

In sustegn spezial per la scolina han retschavì Alvagni e Degen/Vella/Vignogn. Autras scolinas han sin dumonda retschavì donaziuns da cudeschs.

La lavur da las *cussegliastras da scolina* en Surselva ed Engiadina è vegnida cuntinuada. Tenor rapport da la cussegliastra en Surselva, dunna Josefina Candrian, Sagogn, è la dumonda per la cussegliaziun en Surselva fitg pitschna. Las mussadras dattan, surtut er grazia a la preparaziun specifica per situaziuns per scolinas linguisticamain maschadadas, dumogn als problems che sa tschantan en il territori sursilvan. La cussegliaziun en Engiadina è considerablamain pli intensiva. Dunna Anni Tscharner-Tschander, Zernez, lavura sco cussegliastra cun numerusas mussadras, surtut en Engiadina'auto,

collavurescha per la preparaziun per materialias d'instrucziun e sa deditgescha a l'assimilaziun linguistica da gruppas da scolarets cun curs speziels. Tenor ses rapport stuess la lavur da rumantschaziun en las scolinas en Engiadina vegnir rinforzada. Per part èn ils uffants rumantschs en gronda minoritad ed er en Engiadina bassa derivan circa la mesadad dals uffants da famiglias che na discurren betg rumantsch a chasa. Ensemen cun il collavuratur regional e l'inspectur da scola è vegnida organisada ina dieta da lavur per las mussadras da scolina en Engiadina.

La cuminanza da mussadras rumantschas (CMR) mantegna ses status sco uniun independenta da las mussadras rumantschas. La CMR è vegnida commembra da l'Uniun svizra da mussadras e resta vinavant en contact cun l'Uniun da mussadras tudestga dal Grischun. Cun ina radunanza generala speziala ha la CMR festiva'ls 30 onns da sia existenza (1957 – 1987).

Per la scolaziun supplementara da las mussadras è vegnida organisada en Engiadina ina dieta da lavur. Il collavuratur regional da Surmir ha envidà las mussadras per ina dieta da discussiun a Casti.

Las *scolinas en Chasa rumantscha a Cuira* èn vegnidas manadas vinavant cun in dumber da 22 uffants per l'onn da scola 86/87 e 26 uffants per l'onn da scola 1987/88. Las scolinas servan sco scolinas d'exercizi per il seminari da mussadras ed il chantun indemnisescha la LR cun fr. 4000.— per quest servetsch. Cun l'Uniun da scolina Cuira e surtut cun la citad da Cuira èn vegnidas manadas contractivas cun la finamira da sa distgargiar da l'engaschament finanziel per las scolinas a Cuira. Ina discussiun cun il president da Cuira ha purtà il sequent resultat: In augment da la contribuziun da la citad da fr. 60 000.— (tenor votaziun dal pievel 1980) po be succeder cun ina nova votaziun dal pievel. In'otra pussaivladad fiss da surdar la scolina rumantscha a la citad da Cuira cun in reglament spezial che garantiss che las scolinas vegnan manadas vinavant en rumantsch. La LR stuess alura be surpigliar ils custs extraordinaris en cumparegliaziun cun las autras scolinas a Cuira. Las discussiuns cun la citad da Cuira cuntinueschan.

Per emprender rumantsch en scolina è vegnì creà ed edì il med d'instrucziun «Ideas ed impuls ...» da dunna Annatina Campell. La recepziun da quest med d'instrucziun è fitg buna. L'ediziun cun

instrucziuns en rumantsch grischun ed ils texts per ils scolarets en ladin e surmiran vegn amplifitgada.

En las regiuns bilingas da la Sutselva e dal Grischun central han ils collavuratur regiunals dà impuls per realisar in program «*Mamma ed uffant emprendan ensemen rumantsch*» (davart l'esit da quest curs guarda il rapport dals collavuratur regiunals). Per tals curs èn vegnidas elavuradas directivas internas provisorias.

En l'Engiadin'auta èn vegnidas tshertgadas pussaivladads da manar gruppas d'uffants pitschens en rumantsch. L'intent fiss da cuntanscher ch'ils uffants che na van betg anc a scolina e che derivan da famiglias tudestgas avessan la pussaivladad d'emprender rumantsch gia avant che vegnir en scolina.

Per il seminari da mussadras èn vegnidas translataidas diversas materialias d'instrucziun (metodica, psicologia, e.a.). Cun questas translaziuns po la terminologia specifica per la domena da scolina vegnir introducida directamain durant l'instrucziun.

### 3.2. *Scolas fundamentalas tudestgas*

Ils *meds d'instrucziun «Rumantsch en scola»*, 1. – 6. classa vegnan mintgamai a l'entschatta da l'onn da scola mess a disposiziun a las scolas tenor pustaziun per pretsch reduci. Ils curs existan en la versiun sursilvana, surmirana, putera e per part sutsilvana. Il 1. tom en colur è vegnì restampà.

Ils curs da rumantsch en scola a Cuira èn vegnids frequentads da passa 70 scolarAs. Emprovas d'integrar l'instrucziun da rumantsch en l'urari ordinari han già nagin success. Las difficultads èn: la diversità dals idioms, las gruppas memia pitschnas per furmar classas en las singulas chasas da scola, las uras ordaifer l'urari, las difficultads da chattar scolastAs. Per part vegn instrui en gruppas fitg pitschnas. La contribuziun da la citad da Cuira na tanscha betg per cuvrir tut ils custs resultants.

Cun diversas vischnancas al cunfin da linguatg è vegnì discutà davart rinforzar l'instrucziun da rumantsch. A *Glion* è il secretari sa partecipà a discussiuns cun il cussegl da scola, ils/las scolastAs e l'inspectur. A *Trin* ha il secretari fatg ina saira da discussiun ed infurmaziun per geniturs tudestgs sin invit da ser Ulrich Caflisch. A

*San Murezzan* cuntinueschan las lavurs en ina grupp che s'occupa cun l'instrucziun da rumantsch en las scolas. A quella grupp fan part il secretari ed il collavuratur regional ladin. Ina questiunada tar ils geniturs ha purtà resultats fitg positivs per l'instrucziun da rumantsch. A *Flem* ha pudì vegnir engaschada tras la vischnanca ina scolasta che surpiglia tut las uras da rumantsch. Qua tras è l'instrucziun vegnida sistematisada. A *Vaz* è il parsura en contact cun las autoritads conc. la dumonda dal rumantsch en scola e scolina. Cun *Domat*, *Razèn* ed autras vischnancas cuntinueschan discussiuns infurmalas cun scolastAs e persunas engaschadas per la scola. A *Champfèr* è il secretari sa partecipà ad ina saira da discussiun conc. rumantsch en scola.

En connex cun la radunanza da delegadAs da la Romania è vegnida preschentada ina proposta da perseguitar pli intensivamain l'instrucziun da rumantsch en las scolas al cunfin da linguatg. En connex cun la revisiun da la lescha da scola è la LR s'engaschada per ina meglra basa legala. Las vischnancas han uss la pussaivladad da fixar l'instrucziun da rumantsch per singulas u per tut las classas. Sa basond sin questa lescha duess il chantun er avair l'obligaziun da metter a disposiziun meds d'instrucziun adattads per quest'instrucziun. Al chantun è vegnida inoltrada la dumonda d'adaptar per emprender rumantsch il med d'instrucziun «Bonne chance», creà da la centrala per meds d'instrucziun interchantunala per emprender franzos en las scolas da la Svizra tudestga.

### 3.3. *Scolas fundamentalas rumantschas*

Las scolas èn domena chantunala. L'incumbensa da la LR sa restrenscha sin dar impuls a las instanzas chantunalas concernent desiderats en connex cun l'instrucziun da rumantsch. La situaziun en il sector dals meds d'instrucziun è sa meglierada considerablamain ils ultims onns. Per las scolas a Bravuogn vegn elavurà in med d'instrucziun specific che pudess er esser model per l'instrucziun en autras scolas cun sumegliantas relaziuns linguisticas. Il servetsch da linguatg da la LR è surtut s'engaschè per la terminologia coerenta en ils novs meds d'instrucziun per la matematica.

*L'instrucziun da franzos a basa dal rumantsch* resta anc adina in postulat da la LR per las scolas secundaras e realas rumantschas.

Las demarschas stuessan ussa ir sur las conferenzas dals scolasts secundars e reals.

L'october ha già lieu a Mustér la dieta svizra per il *barat da classas tranter las regiuns linguisticas*. Il collavuratur regional incumbensà cun questa dumonda ha già divers contacts cun scolas en las regiuns rumantschas. L'idea dal barat chaschuna dentant anc adina difficultads considerablas en il Grischun.

Ils collavuratur regiunals mantegnan il contact cun las conferenzas scolasticas e cun ils scolasts.

Per l'ediziun da la gasetta da scolars «Aviöl» è vegnida decidida ina contribuziun speziala. La LR beneventass er gasettas da classas u da scolas, realisadas dals scolars sezs. Impuls en questa direcziun han anc purtà nagin fritg.

### 3.4. *Scolas professiunalas*

L'entschatta da l'onn ha la Lia rumanscha, ensemen cun l'Uniun da Bancas Svizras, envidà tut ils/las scolastAs che dattan rumantsch en las scolas professiunalas per in di da scuntrada e discussiun. Cun quella chaschun è vegnì preschentà il med d'instrucziun «Economia» d'Iso Tuor. Per questa ediziun rumantscha retschaiva l'autur la «Goldene Schiefertafel» da la «SOCIETAD GIUVENTETGNA ED ECONOMIA».

En las scolas professiunalas a Glion, Samedan, Sta Maria/VM e Cuira ha l'instrucziun da rumantsch cuntanschì ina tsherta regularitad. En las scolas professiunalas a Glion, Samedan e Sta Maria è il rumantsch part integrala dal plan d'instrucziun e d'examens. En la scola professiunala a Cuira frequentan passa 160 scolars l'ura da rumantsch offerida. Anc n'èsi betg reussì da cuntanscher l'instrucziun da rumantsch en scolas da tegnairchasa na chantunalas, da tgirunzas, dals selviculturs ed en ils curs supplementars per personal d'hotels. In model per ina scola trilinga exista en la scola da dunnas a Cuira, nua ch'era magisters (e scolaras) na-rumantschs sa fadian da *champir* il rumantsch.

La grupp da lavur da la «Corporaziun da vischnancas Surselva», a la quala il secretari ha collavurà, ha terminà sias lavurs e suttamess



ina proposta per crear en Surselva ina scola da commerzi cun diplom e la pussaivladad per la scolaziun mercantila (KV). Ils purtaders da la scola èn fixads. La scola cun in resguard considerabel dal rumantsch en vista a las necessitads da la regiun duess vegnir averta l'atun 1989.

Parsura e secretari han discutà cun il rector da la *scola mercantila (KV) a Cuira* la pussaivladad d'integrar in'instrucziun da rumantsch sistemica en la scolaziun mercantila a Cuira tenor il model da Samedan. En vista a l'avertura d'ina nova partiziun a Glion vul ins ad interim spetgar cun novas disposiziuns a Cuira. – La situaziun en il sector da las scolas professiunalas na po betg anc cuntentar, er sch'ils ultims onns han purtà insaquants pass enavant.

Al *Plantahof a Landquart* vegn instrui rumantsch en 3 gruppas tenor idiom (2 uras per emna). Il rumantsch vegn renconuschì sco rom d'elecziun obligatori per l'emprim curs. Per il segund curs èn da cuntinuar las discussiuns, surtut er conc. in resguard dal rumantsch en roms professiunals. Per quest intent è vegnida inoltrada al Plantahof in'istanza cun la supplica d'elavurar propostas per mauns dal departament da l'intern. – Cun in scriver spezial è la scola Plantahof vegnida supplitgada da rumantschar ils diploms per ils absolvents da la scola da purs.

### 3.5. *Scolas medias e scolas autas*

Il prim tom da l'«*Istorgia da la litteratura rumantscha: Funtaunas I*» da Gion Deplazes è cumparì. Il segund tom e vegnì lectorà e preparà per la cumposiziun e stampa e po cumparair a l'entschatta da 1988. Las lavurs vid il terz tom èn progredidas e duessan pudair ir en producziun l'onn 1988.

La dumonda dal rumantsch sco linguatg modern, equivalent ad auters linguatgs che quintan per l'access a las universitads, vegn discutada cun la gruppa d'experts federala per la revisiun da l'artitgel 116.

Lecziuns da rumantsch vegnan dadas a las universitads da Turitg, Friburg, Berna, Genevra, Son Gagl ed a la scola auta politecnica a Turitg.

Las instanzas al departament d'educaziun grischun concernent l'instrucziun da *rumantsch per Na-rumantschs sco rom d'elecziun obligatori da la 1. fin la 3. classa dal seminari da scolasts* e la dumonda per in augment da las uras da *rumantsch per Rumantschs* al seminari scolastic èn anc betg dilucidadas. Las decisiuns duessan vegnir prendidas en connex cun ina revisiun dal plan d'instrucziun dal seminari da scolasts.

Professers e gruppas da diversas universitads han visità la Lia rumantscha e retschavi infurmaziuns. Contacts spezials ordaifer la Svizra existan per l'onn da rapport cun persunas da l'universitad da Mannheim, l'universitad da Mainz, l'universitad da Regensburg, l'universitad da Bonn, l'universitad da Grenoble, l'universitad da Santiago di Compostela.

### 3.6. Scolaziun da creschids

La scolaziun da creschids, organisada tras las uniuns autonomas «*Scuntrada e furmaziun*» en *Engiadina e Surselva* (uniuns afiliadas a l'uniun Svizra per universitads popularas UPS/VSV) vegn sustegnida da la LR. Las uniuns retschaivan en spezial contribuziuns per curs da linguatg cun main che 8 participants. Il contact cun questas uniuns è garantì tras ils collavuratur regiunals respectiv che fan part da las uniuns «*Scuntrada e furmaziun*». Per il grischun central (Surmir e Sutselva) han ils collavuratur respectiv organisà in program da scolaziun specific (cf. rapport dals collavuratur regiunals).

La centrala LR ha organisà per Cuir en il ravugl da «*nossas sairas*» 3 referats.

Per ils curs en il grischun central (Surmeir e Sutselva) ha la LR exequì las lavurs administrativas, d'imdenisaziuns e scuntraziuns da quint cun il chantun e cun l'uniun per universitads popularas.

In curs spezial per *persunal da biro e da secretariats* è vegnì organisà dal collavuratur regional ladin. Per la furmaziun da translatur ha la LR envidà giuvens translatur per in stage en la LR. Ina scuntrada cun ils chanzlists communal ha gì lieu a Zernez.

Il secretari ha referì a chaschun d'ina dieta dals scolasts per linguas estras en scolas autas popularas a Wylen/Sursilvania.



## 4. ASSIMILAZIUN

### 4.1. *Survista dals curs:*

En collavuraziun cun diversas instituziuns, autoritads communalas e regionalas (singulas organischeschan er curs en atgna reschia, sco per exempel Fundaziun Planta, Fundaziun Retoromana, Cerchel Cultural Laax, scolas medias, universitads e.a.) e cun las uniuns «Scuntrada e furmaziun» èn vegnids organisads ils sequents curs:

Alvagni	1 curs	13 participant(a)s
Alvaschagn	2 curs	9 participant(a)s
Andeer	4 curs	28 participant(a)s
Ardez	2 curs	11 participant(a)s
Bravuogn	4 curs	23 participant(a)s
Champfèr	2 curs	14 participant(a)s
Cumpadials	2 curs	11 participant(a)s
Flem	10 curs	73 participant(a)s
Ftan	2 curs	18 participant(a)s
Glion	13 curs	116 participant(a)s
Danis	1 curs	6 participant(a)s
Domat	4 curs	24 participant(a)s
Laax	4 curs	35 participant(a)s
Mustér	4 curs	24 participant(a)s
Müstair	1 curs	15 participant(a)s
Puntraschigna	2 curs	14 participant(a)s
Razèn	1 curs	9 participant(a)s
Samedan	7 curs	55 participant(a)s
San Murezzan	5 curs	49 participant(a)s
Schlarigna	2 curs	17 participant(a)s
Segl	1 curs	6 participant(a)s
Sent	2 curs	20 participant(a)s
Silvaplana	1 curs	4 participant(a)s
Savognin	4 curs	28 participant(a)s
Sour	1 curs	3 participant(a)s
Trin	1 curs	6 participant(a)s
Tusaun	2 curs	14 participant(a)s
Valchava	1 curs	7 participant(a)s

Val s. Pieder	2 curs	19 participant(a)s
Vignogn	3 curs	15 participant(a)s
Zernez	1 curs	4 participant(a)s
Ziraun	1 curs	8 participant(a)s
Zuoz	6 curs	38 participant(a)s
<hr/>		
total	99 curs	736 participant(a)s

#### Curs da rumantsch a Cuira

total	14 curs	129 participants
-------	---------	------------------

2 rg per esters

3 ladin

2 surmiran

7 sursilvan

Curs da rumantsch han era anc gi lieu *ordai fer il territori rumantsch* (Grischun tudestg, Turitg, Berna, Basilea, Son Gagl, Geneva, Laufen, Aarau e.a.), organisads da scolas autas popularas, da la scola da club «Migros», dad universitads etc. Sper il curs d'assimilaziun vegnan organisads numerus auters curs e referats per creschids davart diversas tematicas. L'incumbensa d'organisar tals curs han las uniuns per la scolaziun da creschidAs ed ils collavuraturs regiunals (cf. 3.6)

#### 4.2. Meds d'instrucziun

Il «Curs da rumantsch grischun 1» da Gieri Menzli è tenor giavisch da las uniuns affiliadas vegnì adattà ed edì en ils idioms vallader e surmiran. L'ediziun en sursilvan, sutsilvan e puter cumpara a l'entschatta da 1988. La suprastanza ha decidì da cuntinuar cun questa ediziun ed ha surdà a l'autur l'incumbensa per in segund curs. Er quel duai cumparair en ils divers idioms. Per l'emprima giada vegn uschia creà il medem curs per tut ils idioms. Ils avantatgs d'ina tala soluziun comunabla èn evidents: forzas e finanzas vegnan impundidas en maniera efficazia; l'avischinaziun interrumscha vegn promovida; l'instrucziun vegn coordinada ed ils participants da lingua pon – en cas ch'els midassan lur idiom da preferenza –

cuntinuar en in auter idiom cun ina metoda gia conuschenta; la creaziun d'in nov curs en ritmus accelerà e confirm a las midadas en il sector da la didactica da lingua daventa plitgunsch pussaivla, sche la pratica cun in curs, adattabel per tut ils idioms, daventa norma.

4.3. La dumonda suttamessa 1986 a la CRR (Cuminanza Rumantscha Radio e televisiun) per mauns da la SSR conc. in curs da rumantsch en ils meds da massa electronics n'è anc betg respundida definitivamain. Il concept elavurà duess tenor infurmaziuns dal radio dentant vegnir realisà. Er durant l'onn da rapport èsi betg reussì da rinforzar la lavur d'assimilaziun sur las gasettas rumantschas, p.ex. cun rubricas spezialas per interessents che vulan emprender rumantsch.

4.4. Ils collavuratur regiunals han en plirs lieus postulà curs spezial d'assimilaziun linguistica per geniturs d'uffants che frequentan las scolinas e las emprimas classas da la scola primara (cf. rapport dals collavuratur).

4.5. Per sensibilisar la populaziun rumantscha da discurrer rumantsch cun ils imigrants che vulan far adiever dal linguatg han ils collavuratur en discussiuns en las regiuns fatg diversas emprovas. La Lia rumantscha preveda da realisar in tatgader u ina ensaina che vules motivar en questa direcziun.

4.6. cf.cif. 4.1.

4.7. La Lia rumantscha ha impundì la summa da fr. 35 273.10 per curs d'integraziun/assimilaziun ed ha a basa dal regulativ vertent incassà dals participants la summa da fr. 5 580.30. L'incasso per ils curs en Engiadina e Surselva succeda tras las «Scuntradas e furmaziun». Sin ina dumonda ord l'Engiadina da renunziar sin la taxa da curs na ha la suprastanza betg pudì entrar, perquai che l'experientscha mussa ch'il daner da curs ha pli savens in effect motivond a favur da la cuntinuitad e strusch effects contraproductivs. En divers cas è vegnì pussibilità curs «*in tar in*», q.v.d. in scolast ed in scolar, surtut per assimilar intensivamain persunas exponidas che ston savoir il linguatg il pli spert pussaivel.

La dumonda da l'integraziun linguistica da Na-rumantschs prenda en l'avegnir anc dapli atenziun e lavur. Da ponderar è – en collavuraziun cun las vischnancas – l'engaschament da magisters ambulants per quest intent. Tals impuls ord Surselva ed Engiadina vegnan discutads.

4.8. Ils collavuraturs regiunals tegnan contact cun ils magisters activs en l'assimilaziun/integrasiun. In curs specific per la lavur didactica cun creschid(a)s n'è betg vegnì realisà e duess vegnir pussaivel en il rom da la «Scuntrada» a Scuol.

## 5. RUMANTSCH GRISCHUN

### *Remartga generala*

Il rumantsch grischun vegn applitgà consequentamain tenor la directiva vertenta dapi 1984 ed approvada da la radunanza da delegads da 1986. Tenor questa directiva han tut ils idioms ils medems dretgs d'adiever (nagina preferenza per il sursilvan e valler) e vegnan duvrads per texts adressads be a la regiun respectiva. Il rumantsch grischun sco linguatg da punt e standard vegn duvrà per texts da tut gener che sa drizzan a l'entir territori rumantsch e per tuts cas nua che sulettamain ina varianta vegn en dumonda. Ils texts ch'arrivan oz en rumantsch grischun d'administraziuns centralas e d'interpresas privatas arrivavan avant il rumantsch grischun simplamain en tudestg. Il rumantsch grischun ha en quella maniera pussibilità al rumantsch novas e numerusas domenas da diever (texts e brochuras da l'administraziun federala, cedels da l'administraziun da taglia/impostas en tudestg e rumantsch grischun, texts e formulars da bancas, segiradas ed autras interpresas privatas, texts e publicaziuns da la PTT e da la viafier federala, e.a.).

En tutta clerezza sto vegnir constatà che la lavur vid il rumantsch grischun n'à betg impedi u diminuì la lavur vid ils idioms. Il cuntrari: ils novs concepts per la planisaziun da linguatg dals ultims onns mettan la promoziun da las variantas linguisticas regiunals en il center. En tut las regiuns rumantschas e per tut ils idioms ha la LR mess a disposiziun ils davos onns dapli ch'en l'era avant il rumantsch grischun. Las prestaziuns augmentadas per las regiuns pon vegnir resumadas sco suonda:

Augment da las contribuziuns a partir da 1984; installaziun dals posts da lavur dals collavuraturs regiunals; augment da las contribuziuns per la pressa en ils idioms; intensivaziun e sistematizaziun da las lavurs da rumantschaziun subvenziunadas; augment dals ser-

vetschs da teater, chant ed infurmaziun; augment da las lavurs da translaziun er en ils idioms; servetsch da linguatg permanent per ils idioms; restampa dals vocabularis regiunals existents; ediziun da novs curs per emprender ils idioms; ediziun da neologissemes en 5 idioms; creaziun da terminologias sistematicas per divers secturs; sustegn da tuttas ediziuns en ils idioms; animaziun e sustegn da projects pli gronds en ils idioms (gieus libers, opera, comics e.a.); engaschament per in resguard supplementar dal rumantsch sin tuts stgalims da scola; realisaziun da meds d'instrucziun per scolina, ed anc bler auter pli.

Il rumantsch grischun ha dà nov curaschi e speranza ed ha gidà a rinforzar la preschientscha rumantscha sin tut ils secturs e la lavur per ils idioms. El ha er motivà ordaifer la Rumantschia a favur dal rumantsch.

5.1. *Las lavurs scientificas* per la preparaziun e l'elavuraziun dal rg èn vegnidas cuntinuadas cun la rimnada e l'endataziun dal material da basa per l'elavuraziun d'in vocabulari tudestg-rumantsch grischun, rumantsch grischun-tudestg da var 50 000 datas per mintga part da quel. En vista ad ina nova dumonda al FN per ulteriurs dus onns, d'inoltrar il favrer 1988, ha ina seduta preparatoria gi lieu a Turitg.

5.2. *Referats* davart il rg èn vegnids fatgs a Samedan (Fundaziun Planta, A.-A.Dazzi), a Laax (Fundaziun retoromana, M.Gross), a Wylen/Sursilvania en il rom d'ina dieta da scolasts per las scolas autas popularas (Bernard Cathomas) ed en «Chasa rumantscha» en il rom d'in'emna da studi da la Scola chantunala da Wettingen.

*Publicaziuns* davart il project:

G.Darms, A.-A.Dazzi, M.Gross, Rumantsch grischun, Radioscola 1-87.

G.Darms, Zur Ausarbeitung einer bündnerromanischen Schriftsprache, Akten der Theodor Gartner-Tagung, Romanica Aenipontana XIV, Innsbruck 1987.

5.3. Curs da rg han gi lieu a Cuir (en tut 4 curs per principant(a)s e curs per avanzad(a)s) ed a Vaduz. Translatur(a)s per rumantsch grischun han fatg in stage da lavur en la Lia rumantscha.

5.4. Il «curs per emprender rumantsch grischun II» da Gieri Menzli progredescha e po vegnir terminà 1988. Cun texts da punt en

rumantsch grischun ed ils texts originals en furma idiomatica è cumparida : «FUNTAUNAS 1, Istorgia da la litteratura rumantscha per scola e pievel» da Gion Deplazes. Ils texts da numerus scripturs rumantschs, inoltrads sin dumonda da la Lia rumantscha per ina ediziun en rumantsch grischun sut il titel »Uman ed animal«, èn vegnì transformads en rumantsch grischun e fatgs pronts per in'ediziun. Ils 2 prims toms dad »ARS HELVETICA«, translats en rumantsch grischun da la Lia rumantscha, èn cumparids. Las translaziuns per 2 ulteriurs toms èn terminadas.

5.5. Il post da rumantsch grischun ha registrà las adressas da numerus interessents da texts en rg ed ha tramess a quels diversas materialias (broschuras ed autras scrittiras) en rg.

5.6. Il post da rg ha stuì sa distgargiar sin giavisch dal FN da las correcturas da las translaziuns per pudair sa concentrar sin lavurs pli scientificas. Il post passan sulettamain anc las translaziuns da scrittiras cun effect normativ (Curs per emprender rg, FUNTAUNAS) e documentativ pli grond (Ars Helvetica).

5.7. Il zercladur/fanadur ha il rumantsch grischun gì durant in mais la chaschun da sa cumprovar en ina nova domena, quella da las novitads al radio. Il success da quest'emprova è stà fitg encurschant, sco ch'ina retschertga, fatga l'october da l'universitad da Mannheim documentescha. Betg main che 69,31 % dals ca. 1000 participants a quella èn da l'avis, ch'il rumantsch grischun duaja vegnir duvrà per las novitads al radio. Conc. questa dumonda han gì lieu discussiuns cun exponents dal Radio rumantsch. En dumonda vegniss be in adiever dal rumantsch grischun en situaziuns da discurren fitg formalas u quasi ritualas sco quella da las novitads internaziunalas e/u naziunalas.

Dasper la Confederaziun, PTT, viafier federala, bancas, instituziuns uffizialas sco SAB, Pro Juventute, Pro Senectute, protecziun da la patria e.a., fan adina dapli fatschentas privatas adiever dal rumantsch grischun per derasar lur texts d'infurmaziun era en rumantsch. En spezial cumenzan firmas ad inscriver la pachetascha da lur rauba en rumantsch grischun, supplementar als 3 ulteriurs linguatgs uffizials svizzers.

5.8. La datoteca dal rumantsch grischun en l'ordinatur electronic cumpigliava la fin december var 65 000 endataziuns, 30 000 dapli ch'il december passà. Il post da translaziuns ed il post d'infurmaziun



e documentaziun han survegnì in access direct a quella e la pon consultar da tut temp directamain. Per la colliaziun cun interessents externs èn las lavurs preparatorias vegnidas fatgas.

## 6. POST DA LINGUATG

6.1. Las lavurs da rimnada da terminologia speziala e las lavurs d'excerptar èn vegnidas cuntinuadas. Neologissem èn vegnids creads d'ina vart tenor basegns da mintgadi (dumondas occasionalas da differents utilisaders), da l'autra vart en maniera sistematica tenor champs tematics specifics a chascun dad incumbensas pli grondas, cf. 6.2. Dapi la fin dal 1987 dispoña era il post da linguatg ed il post d'infurmaziun da meds da lavur da l'EED (elavuraziun electronica da datas) colliads cun il post da rumantsch grischun. Quai permetta en l'avegnir ina lavur da neologissem (creaziun e derasaziun) pli sistematica, ma era pli efectiva e speditiva.

6.2. Glistas da terminologia specifica èn vegnidas elavuradas, u èn per il mument anc en elavuraziun, en ils champs suandants:

- Terminologia da la cuschina, nutriment e tegnairchasa, sco register tudestg-rumantsch e rumantsch-tudestg als 2 cudeschs da scola «Tiptopf» e «Haushalten mit Pfiff». Questas glistas vegnan preparadas en 4 idioms (sursilvan, surmiran, puter, vallader). Las lavurs vegnan fatgas per incumbensa ed en collavuraziun cun la cumissiun chantunala per meds d'instrucziun.
- Per incumbensa da la zona territoriala 12 ha il post da linguatg elavurà e preparà ina glista da terminologia militar en rumantsch grischun.
- En collavuraziun e cun sustegn da l'uffizi chantunal da sport ha il post da linguatg cumenzà a preparar glistas da terminologia da «gimnastica e sport en scola» sco register tudestg-rumantsch grischun per ils meds d'instrucziun da gimnastica per mauns dals magisters.
- Per incumbensa da l'uffizi federal per industria, mastergn e lavur è vegnida preparada – en translaziun – ina glista da tut las professiuns cun register.



– Ensemen cun la PTT è – en translaziun – vegnì creà in glossari per l’adiever dal linguatg tar posta e telefon.

6.3. Dal Vocabulari administrativ-giuridic èn cumparids quest onn ils bustabs P – V (pp.520–791). L’elavuraziun dals bustabs davent dad S dovra dapli temp, siond quest material betg pli preparà en furma da manuscrit.

6.4. Il post da linguatg da la LR ha organisà, surveglià e curregì, ensemen cun il post da rumantsch grischun, la translaziun da differents reglaments militars per las unitads d’armada da linguatg rumantsch previdas per il 1988. En quest connex han giuvens (linguists) rumantschs absolvì lur curs da repetiziun militar en la Lia rumantscha. Lavur permanenta vegn prestada tenor giavischs specifics dals collavuratur regiunals per lur lavur en la pratica. Il PdL collavura per terminologia er cun il servetsch da translaziun chantunal.

6.5. En ils museums regiunals vegnan ils exponats adina dapli inscrits en rumantsch. En il museum chantunal da la natira continueschan questas lavurs en collavuraziun cun la Lia rumantscha. Nagin success han quests giavischs già en il museum retic.

6.6. Il post da linguatg ha procurà, ensemen cun il post da rumantsch grischun, il lectorat, la translaziun en rumantsch grischun e las correcturas da stampa dal tom II da las «Funtaunas» da Gion Deplazes.

Las versiuns valladra e putera dal comic «L’istorgia dals rumantschs» da Peter Haas èn vegnidas realisadas dal Post da linguatg da la LR.

Il curs da rumantsch ladin (vallader), tenor il curs da rumantsch grischun da Gieri Menzli, è vegnì repassà e curregì en collavuraziun cun il post da rumantsch grischun.

Differentas translaziuns èn per part vegnidas fatgas, curregidas u repassadas dal post da linguatg.

6.7. En collavuraziun cun ils collavuratur regiunals e tenor singulas dumondas ha il post da linguatg procurà infurmaziuns e cussegliaziuns en dumondas linguisticas. La terminologia registrada centralmain en furma dal rumantsch grischun po vegnir transfurmada spontanamain en ils idioms.

## 7. POST D'INFURMAZIUN E DOCUMENTAZIUN (PID)

7.1.1. Il servetsch d'infurmaziun e documentaziun da la LR sa sviluppa adina dapli ad in center effizient e dinamic per dumondas da lingua e cultura rumantscha. Di per di vegnan inoltradas da maun public e da privats dal Grischun, da la Svizra e da l'ester dumondas concernent ils pli divers aspects da nosssa cultura. Era las visitas a noss post daventan adina pli frequentas.

7.1.2. Per garantir in efficienza optimala è il center d'infurmaziun e documentaziun vegnì collià al sistem da rait d'elavuraziun electronica da datas da la LR. Activitads en connex cun l'EED: Curs d'introducziun en l'EED. Il diever da l'EED ha facilità considerablain la preparaziun da documents pratics e surtut l'elavuraziun dal program d'annunzia per la SCUNTRADA '88 a Scuol. Igl è previs da registrar en in proxim pass l'entira documentaziun sin computer e da colliar il center da documentaziun da la LR cun las bibliotecas grischunas ed il seminari da romanistica da l'Universitad da Turitg.

7.2. Il manader dal PID è stà preschent a differentas dietas d'infurmaziun e da represchentaziun:

- infurmaziun davart il rumantsch en in seminari da rumantsch al Wolfgang Goethe Institut a Frankfurt am Main – referat davart «La LR e sias uniuns affiliadas» ed infurmaziun davart il rumantsch grischun al curs da stad da la Fundaziun Retoromana
- infurmaziun davart il rumantsch grischun a l'Inscunter da scola-stAs svizzers (-zras) a Mustér
- infurmaziun ed accumpagnament da la «Grupa di jàuni urtijài» (giuvenils da las Dolomitas) en Chasa rumantscha ed a Cuir
- lavur da publicitad (intervistas ed infurmaziuns a schurnalists).

7.3. L'inventarisaziun en coordinaziun e collavuraziun cun instituziuns cun incumbensas complementaras ha stuì vegnir suspaisa.

7.4.1. Amplificaziun successiva da la documentaziun concernent tut ils aspects da la lingua e cultura rumantscha (tractats scientifics, referats, recensius, chartas linguisticas e.u.v.). Cumplettaziun da la fototeca, fonoteca (registraziun da differentas emissiuns da radio) e diateca rumantscha. Per raschuns finanzialas nun ha nosssa videoteca pudì vegnir amplifitgada.

7.4.2. Surveglianza da la reorganisaziun da la biblioteca LR tenor in sistem alfabetic entaifer rubricas surordinadas(litteratura, linguistica, planisaziun da linguatg, periodics e.u.v.).

7.5. L'onn 1987 ha il Post d'infurmaziun e documentaziun elavurà differents documents pratics e scrit plirs artitgels per gasettas e periodics, surtut en connex cun il giubileum 50 onns rumantsch lingua naziunala:

- sboz per ina brochura d'infurmaziun (ca. 50 pag.) intitulada «Il rumantsch en Svizra: Aspects d'ina minoritad linguistica e socio-culturala; questa brochura vegn a vegnir publitgada en ils quatter linguatgs svizzers.
- script d'infurmaziun stampà (10 paginas) per differentas scolas da la Svizra tudestga (titel: «Das Rätoromanische in der Schweiz»).
- concept per ina pagina d'infurmaziun da la LR en la pressa rumantscha.
- artitgel davart il rumantsch per ina revista da la Terra tudestga (*Schauen und Bilden*, nr.2, Nürnberg, 1987.)
- «50 onns rumantsch lingua naziunala» en: *Radioscola* 2–88
- «50 Jahre Rätoromanisch als Nationalsprache» en: *Fegl scolastic grischun* 1–88
- collavuraziun a la Terra Grischuna 1–88 (50 onns rumantsch lingua naziunala).

7.6. Dumondas da terminologia rumantscha dal maun public e da privats fan ora ina part considerabla da l'infurmaziun reactiva dal PID. Grazia a l'elavuraziun electronica da datas (EED) ha il center d'infurmaziun pudì vegnir collià cun l'entira datoteca dal Post da linguatg da la LR. El dispona en pli d'in agen «pledari provisoric». La derasaziun sistematica da plects novs è vegnida fatga dal Post da linguatg.

7.7. La collavuraziun cun las cumissiuns da nomenclatura chantunala e cun gruppas d'acziun per rumantschaziuns è stada occasiunala.

7.8. Translaziuns da divers texts en vallader, rumantsch grischun e franzos.

## 8. POST DA TRANSLAZIUN

8.1. Durant l'onn 1987 ha il post da translaziuns da la Lia rumantscha procura per 488 (1986: 480) translaziuns. Da quellas 407 (1986: 406) en rumantsch grischun e 81 (1986: 74) en ils idioms. Tranter quellas incumbensas da translaziuns èn diversas lavurs pli grondas, sco p.ex. ARS HELVETICA, med d'instrucziun per mussadras rumantschas, brochuras per la Confederaziun (p.ex. brochura «Dal paun al graun», brosch. «La protecziun da la patria e da la natira»), brochura «Rentenanstalt», brochura «Museum d'art», brochura «Charta svizra per il svilup da las cuntradas ruralas», prospect «Scola federala da gimnastica Magglingen», brochura «Museo Ligornetto» e.a. Betg cuntegnidas en quellas cifras èn las numerusas dumondas per nums da fatschentas e d'instituziuns e piculezzas che vegnan translataadas di per di directamain al telefon.

8.2. e 8.3. guardar 5.7.

8.4. Curs da perfecziunament per persunas engaschadas cun translaziuns han gi lieu surtut sin il sector da l'EED (elavuraziun electronica da datas).

8.5. Il post da translaziuns da la LR ha contact regular cun las agenzias grondas da translaziun, surtut en la Svizra tudestga. (J.P. Rochat, Syntax, Consultra, Contexta, Fedier's, Interserv). Las chanzlias federala e chantunala èn vegnidas fatgas attentas sin il post da translaziun LR che dovra er incumbensas federalas e chantunalas per pudair sa sviluppar. Per las tariffas valan da princip las directives da l'administraziun federala ed il sequent

### REGLAMENT PER TRANSLAZIUNS

#### 1. Intent

*La Lia rumantscha maina in post da translaziuns che stat a disposiziun per tuttas translaziuns da texts da divers linguatgs en rumantsch e dal rumantsch en divers linguatgs. Las translaziuns pon vegnir fatgas tenor giavisch en rumantsch grischun ed en tut ils idioms rumantschs.*

#### 2. Incumbensas

*Per regla vegnan las incumbensas da translaziuns tramessas en il post da translaziuns da la LR, nua che ellas vegnan registradas e*

*suenther surdadas als singuls translatur. La confidenzialitad conc. il cuntegn dals texts da translaziun sto esser garantida.*

### *3. Translatur*

*Ils translatur èn respunsabels per ina lavur da translaziun professiunala, linguisticamain correcta, e surdattan il text scrit cun maschina al post da translaziuns da la LR.*

### *4. Collavuraziun cun il post da linguatg*

*Per dumondas da terminologia speziala stat il post da linguatg da la LR a disposiziun. En situaziuns spezialas (texts fitg difficils, etc.) po il post da linguatg era surprender la correctura dals texts, sche quai vegn giavischà dal translatur u sch'il post da translaziuns metta questa cundiziun.*

### *5. Contacts*

*Il post da translaziuns da la LR ha il contact necessari cun ils uffizis, las instituziuns u firmas e procurescha er che las translaziuns vegnan messas a quint tenor las tariffas vertentas. El surdat era l'incumbensa d'indemnizar ils translatur a la contabilitad LR.*

### *6. Tariffas*

*Da princip vegnan translaziuns fatgas be per pajament. Las tariffas per translaziuns en rg u en ils idioms èn:*

*fr. 1.– fin 2.50 per lingia à 60 fridas, tenor grevezza dal text.*

*En cas spezials po il post da translaziuns – en cunvegnientscha cun l'uniun regiunala pertutgada – procurar per excepziuns inditgadas.*

*Cas spezials pon esser: reglaments per vischnancas flaihlas da finanzas, texts per instituziuns socialas e culturalas che vegnan derasadas en grond dumber, ed en cas singuls era fatschentas privatas, surtut per texts curts.*

### *7. Incumbensas e cumpetenzas dals collavuratur regiunals*

*a) Puncts 1–6 valan da princip er per ils collavuratur regiunals.*

*b) Il collavuratur regiunal è incumbensà (tenor reglament) da procurar per translaziuns da differenta spezia.*

*c) Per translaziuns pli grondas e per translaziuns litteraras (incl. cudeschs d'uffants e teaters) tshertga/incumbensescha il collavura-*

*tur regional tenor pussaivladad ed en cunvegna cun la LR e las uniuns regionalas terzas persunas e sa gida en quels cas cun ils translatur.*

- d) *Texts da rutina pon ils collavuratur regional translatar en atgna cumpetenza gratuitamain. Per texts pli lungs/grevs ston las tariffas tenor punct 6 vegnir resguardadas. En tals cas sto il post da translaziuns da la LR vegnir orientà, il qual procurescha che la translaziun vegnia messa a quint. Entradas per translaziuns fatgas dals collavuratur regional van entiramain a la Lia rumantscha.*
- e) *Il temp da lavur dals collavuratur regional na dastga per regla betg vegnir chargià per pli che  $\frac{1}{5}$  cun lavurs da translaziun. Quest reglament è vegnì approvà – suenter ina procedura da consultaziun tar las uniuns regionalas LR – da la suprastanza da la Lia rumantscha en la seduta dals 20-10-87.*

8.6. Dasper la SAB e la Nova Citad datti adina puspè fatschentas ed instituziuns che laschan translatar lur revistas e brochuras ed infurmaziuns regularmain er en rumantsch.

(Banca chantunala grischuna, div. uffizis federals, Caritas Svizra, Circus Nock, Fender, Rotary, VR, VFS, PTT, Graeub SA, Museum d'art GR, Pharmaton, Pro Helvetia, Pro Juventute, Raiffeisen, Rückversicherungs-Verband GR, Schweiz. Heimatschutz, Staziun ornitologica svizra, Kinderdorf Pestalozzi, Uniun purila grischuna, Vita-segiranzas, Winterthur-Vers., Quarta Lingua inserats, e.a.)

8.7. L'onn 1986 èn vegnids translats ils toms 1, 2, 3 e 4 da l'ARS HELVETICA.

## 9. TEATER RUMANTSCH

9.1. Normalmain vulan las gruppas da teater restar autonomas en dumondas da reschia e tscherna da tocs. L'onn passà ha la LR però tuttina pudì intermediar a diversas gruppas glied qualifitgada, che ha *accompagnà inscenaziuns* u schizunt fatg *reschia*. Quellas dumondas vegnan surtut da gruppas betg anc uschè versadas.

9.2. Il post – e surtut la *biblioteca da tocs* – è vegnì consultà fitg activamain.



155 (onn passà 160) spediziuns cun passa 900 (900) tocs. 60 (50) gruppas han consultà il post e giugà tocs lungs per ina saira entira. 65 (75) gruppas han fatg producziuns curtas e 30 (35) scolasts han empustà tocs per Nadal, Chalandamarz u per autras occasiuns. Il post ha er pudì intermediar cun success per 8 (5) dumondas da dretg da translaziun e represchentaziun.

9.3. Il november 87 ha già lieu a Cuira ina *dieta da teater*. La suprastanza da la LR ha envidà exponents dal teater rumantsch per infurmar davart la lavur da la LR en connex cun il teater e per udir ils giavischs e las opiniuns conc. l'engaschament da la LR en quest sector. Quest inscunter ha già grond success.

Ils *curs da teater* stattan da princip en cumpetenza da la UTP (uniun grischuna per teater popular). La LR è represchentada cun Annemieke Buob. Uschia è vegnì organisà in curs da reschia a Scuol cun Gian Gianotti.

Per l'*animaziun e contacts* cun las gruppas en las regions èn ils collavuraturs regiunals LR responsabels (cf. rapport dals collavuraturs regiunals).

9.4. Il post da teater rimna ed ordinescha en sia biblioteca specifica tut ils tocs rumantschs, originals e translaziuns. L'onn 87 èn vegnids integrads 28 tocs novs e da quels èn 18 vegnids sustegnids finanziailmain tenor il reglament per teater. La biblioteca cumpiglia uss ca. 1200 tocs che pon vegnir mess a disposiziun a las gruppas.

La LR ha empustà divers tocs curts umoristics tudestgs tar las chasas edituras. Quests tocs vegnan tramess a diversas persunas per laschar evaluar els. Ils teaters che vegnan taxads per buns vegnan alura translats.

9.5. Il *fegl d'infurmaziun da teater* sto vegnir reponderà danovamain. Persuenter ha già lieu la *dieta d'infurmaziun* (cf. 9.2).

En la pressa rumantscha e tudestga è vegnì infurmà davart occurrenzas e curs e davart la scena rumantscha da teater.

9.6. Per gidar ad edir il terz tom dal *Mussavia dramatic* èn vegnidas engaschadas differentas persunas che legian e resumeschan teaters. Las gruppas han retschavì *gratuitamain* il tom I (Mussavia dramatic I, ristampa da l'ediziun da l'onn 1947) e II (Muossavia dramatic II, ediziun da l'onn 1965) cumplets e l'ordinatur per il tom III. La prima furniziun per il tom III è en lavur e cumpara proxima-main.



9.7. Per tgirar *contacts cun la scena svizra da teater* è la LR represchentada en las sequentas uniuns:

- SADS (Schw. Arbeitsgemeinschaft für das darstellende Spiel in der Schule)  
ZSV (Zentralverband Schweizer Volkstheater)  
UTP (Uniun grischuna per teater popular)  
CIFTA (Comité International des Fédérations Théâtrales d'Amateurs de culture latine)

Contacts cun ils organisateurs dals «Dis dal teater popular svizzer» ad Aarau.

9.8. *Sustegns spezial*s per las sequentas lavurs:

- UTP (Uniun grischuna per teater popular): curs da reschia a Scuol
- Palc ladin: «L'ellipsa da la cuolpa» (represchentaziuns en divers lieus)
- Uniun rumantscha da Surmeir: elavurar teaters da sur Willimann
- Tista Murk: lavur da reschia a Vuorz
- Uniun dramatica da Breil: contribuziun da partenza
- Gruppa da teater Trun: contribuziun da partenza

9.9. En collavuraziun cun la SADS ha la LR tschernì trais giuvenils rumantschs che han pudì represchentar ils Rumantschs a l'occaziun dad in inscunter da *teater da giuvenils* en l'Engalterra. Cun signur Stefan Rageth vegnan discutads projects da teater per seniors.

9.10. Cun il post per la scolaziun supplementara dal departament d'educaziun vegn collavurà per introducir curs da teater per scolasts rumantschs. En discussiun stat er in impuls al seminari da scolasts per ina instrucziun sistematica en il rom «Teater en scola». In tal postulat sto succeder en collavuraziun e coordinaziun cun la «Pro Grigioni Italiano» (PGI) e la «Walservereinigung». A chaschun da la radunanza generala da la CGL (Conferenza generala ladina) ha il post da teater organisà in'exposiziun da teaterets da Nadal ed ha cusseglià ils scolasts.

## DIRETIVAS CONC. LAVUR DA TEATER DA LA LR approvadas da la suprastanza LR (15 - 11 - 1987)

1. *Il post da teater da la LR rimna ed ordinescha en sia biblioteca specifica tut ils tocs rumantschs, originals e translaziuns.*

2. *Il post da teater trametta gratuitamain ils tocs per selecziun a las gruppas che vulan giugar u che s'occupan cun il teater. La biblioteca è averta en cunvegna cun il responsabel da la LR.*
3. *Las gruppas surpiglian da princip sezzas la lavur ed ils custs da copiar ils tocs per lur adiever. Il post da teater po sa gidar e sustegnair questa lavur tenor pussaivladad.*
4. *Ils dretgs dals tocs restan tar l'autur. Il post da teater animescha las gruppas da respectar quests dretgs (directiva per tantiemas: 10% da las entradas brutto, almain fr. 50.– cunregnir ina pauschala). Sin giavisch sa stenta la LR er per dretgs. Ils custs per tals dretgs van da princip a cust da la gruppa da teater pertutgada.*
5. *Il post da teater fa dumondas per dretgs a las chasas edituras ed ad auturs da lingua estra per far translaziuns. Las gruppas ston respectar las cunvegnientschas contractadas.*
6. *La LR sustegna translaziuns da teater sco suonda:*
  - a) *sketschs u scenas curtas; in regal (platta, cassetta, cudesch ediziun LR)*
  - b) *tocs fin 30 min.: fr. 100.– fin 300.–*
  - c) *tocs fin 60 min.: fr. 400.– fin 600.–*
  - d) *tocs sur 60 min.: fr. 600.– fin 1200.–*  
*(tenor cumplexitad e lunghezza dal text)*

*Las contribuziuns vegnan pajadas*

- *mo sut la cundiziun che las translaziuns vegnan – tenor pussaivladad – suttamessas en buna furma linguistica*
- *mo sche la translaziun vegn duvrada (è vegnida duvrada) per ina represchentaziun u sch'ella è vegnida dada en incumbensa atras la LR*

*Cun questa summa acquista la LR dals translatur rumantschs ils dretgs sin las translaziuns.*

*Translaziuns publitgadas en revistas, collecziuns litteraras, cudeschs euv. perdan il dretg da vegnir remuneradas.*

7. *Per (raccoltas da) translaziuns veglias po il translatur vegnir remunerà cun ina summa da fr. 30.– fin maximal fr. 50.– per il toc, sch'el surdat la(s) ovra(s) al post da teater cun ils dretgs da translaziuns respectiv.*

*Decidi da la suprastanza LR en sia seduta dals 15 da november 1987.*

## 10. CHANT E MUSICA

### 10.1. Concorrenzas da cumposiziuns

1985/86: Il radio rumantsch ha organisà mesemna, ils 18-11-87, a Sagogn in «Final da la concorrenza da cumposiziun 1985/86» da la LR. Diversas giurias han giuditgà la plaschaivladad da las cumposiziuns inoltradas per chor viril e chor mixt. Qua la «rangaziun» finala:

#### *Chor viril:*

- |                                       |                     |       |
|---------------------------------------|---------------------|-------|
| 1. Derungs G.G./<br>Derungs G.G. (05) | Stina biala         | surs. |
| 2. Simeon G.D./Thöni G.P.             | Curesma             | surm. |
| 3. Mani C./Cafilisch A.<br>ex aequo   | Chasper Chatscheder | ladin |
| Lombriser E./Capeder D.               | Viva la veta        | surs. |
| 5. Thöni G.P./Thöni G.P.              | Canzung da tschever | surm. |

#### *Chor mixt:*

- |                             |                  |       |
|-----------------------------|------------------|-------|
| 1. Lombriser E./Durschei V. | Il mund modern   | surs. |
| 2. Mani C.jun./Mani C.sen.  | Amabla surpraisa | ladin |
| 3. Bertogg C./Fontana G.    | Quersera ei bal  | surs. |
| 4. Thöni G.P./Thöni G.P.    | Gl'er'en'eda     | surm. |
| 5. Roth A./Vital A.         | Chanzun da sot   | ladin |

1986/87: Tema da la concorrenza da lirica precendentata era «Aspects positifs e negatifs dal mund modern en nossa vita quotidiana». Las poesias èn idas a maun dals cumponists. 45 cumposiziuns en vegnidas inoltradas (18 per chor mixt, 18 per chor viril, 3 per chor d'uffants e dunnas e per solos 3 chanzuns). Las sequentas cumposiziuns èn vegnidas premiadas tenor il giudicat da la cumissiun da chant da la LR: (successiun alfabetica)

#### *Chor mixt:*

- |                        |                                  |       |
|------------------------|----------------------------------|-------|
| Janett C./Klainguti J. | Terra                            | ladin |
| Peron J./Cadotsch P.   | Maletg dalla nateira             | surm. |
| Peron J./Gaudenz G.    | T'impacha pür d'la<br>sort cumün | ladin |

Simeon U./Poltera R.	Clom da pasch I	surm.
Thöni G.P./Thöni G.P.	Curasch	surm.
Valär M./Sonder A.	Vischnanca murenta	ladin

*Chor viril:*

Lombriser E./Capeder D.	El mund dad oz	surs.
Lombriser E./Giger C.	La plonta sevila	surs.
Muoth A./Durschei V.	Nies temps I	surs.
Muoth A./Muoth SA	Panzieris	surs.
Simeon G.D./Poltera R.	Clom da pasch I	surm.

*Chor d'uffants e dunnas:*

Lombriser E./Giger C.	La plonta sevila	surs.
Roth A./Brunold-Clagluna G.	Furtüna	ladin

*Solos:*

Roth A./Stecher B.	Natüra intacta	ladin
--------------------	----------------	-------

Ils cumponists e poets han survegnì ils premis a basa da las directivas per il post da chant.

La cumissiun da chant LR ha decidì da laschar crudar la concorrenza da chant 1987/88 e d'arranschar eventualmain ina concorrenza aposta per la scuntrada da Scuol. Questa decisìun è vegnida publicada en la pressa rumantscha.

10.2. La LR ha tramess tut las chanzuns da la concorrenza, era quellas betg premiadas, als dirigents da chors rumantschs en l'entira Svizra.

En la prima da duas sedutas l'onn 1987 ha la cumissiun da chant tschernì Giusep Giuanin Decurtins da Trun sco emprim president da questa cumissiun. La cumissiun organisada da nov cun in agen president collavura vinavant stretgamain cun la LR (post da chant) tenor in carnet da scharschas fixà da la suprastanza.

Damai ch'il questiunari tramess als chors mixts l'onn passà per eruir la necessitad d'in nov cudesch da chant n'ha betg gì il success giavischè, ha la cumissiun da chant anc ina gia stuì consultar ils chors. Ella ha fatg quai cun dus ulteriurs questiunaris. L'in è vegnì tramess als chors il fanadur, l'auter il november 87. L'evaluaziun da quests questiunaris vegn a mussar, schebain ils chors mixts giavi-

schan l'ediziun d'in nov cudesch da chant u l'ediziun da chanzuns en successiun (en in ordinatur).

10.4. Ils dirigents che tschertgan chanzuns pon retrair per la selecziun ordinaturs da la LR che cuntegnan las chanzuns rimnadas ils ultims onns. Da quest servetsch vegn fatg bun adiever. En quests ordinaturs vegnan er integradas chanzuns surdadas dals cumponists a la LR per derasaziun. En quest connex fa er la «Bibliografia da la musica vocala» (ediziun LR 1986) buns servetschs.

10.5. La LR ha reedi per la terza giada il cudesch da chant «Canzuns per chor mishedau» da Tumasch Dolf. Ils contacts cun ils chors èn buns tras l'intermediaziun da litteratura musicala-vocala.

## 11. MEDS DA MASSA, PRESCHIENTSCHA RUMANTSCHA

11.1. La *dumonda da pressa* è vegnida discutada en diversas sedutas da suprastanza, en il cussegl LR ed en la radunanza da delegad(a)s. Tar la moziun da l'Uniun dals Grischs concernent la pressa (cf. rapport annual LR 1986, pag. 30) ha il cussegl fatg la sequenta cuntraproposta:

- a) «La dumonda finanziaria concernent la pressa è vegnida decidida definitivamain per 1987 a chaschun da la radunanza da delegad(a)s dals 13 da december 1986 en il rom dal preventiv.
- b) La LR vegn incumbensada d'examinar la dumonda da pressa e da suttametter a la radunanza da delegad(a)s propostas sco basa per ina discussiun davart la promoziun da la pressa rumantscha.»

Il cussegl LR ha motivà questa cuntraproposta sco suonda:

«La dumonda da pressa vegn gia discutada dapi onns en la LR e numerus plans e projects existan. Mesiras concretas po be la radunanza da delegad(a)s prender. Suprastanza e cussegl pon sulettamain rimnar argumentaziuns, calculaziuns e propostas per ina discussiun pli profundada da la problematica en la radunanza da delegad(a)s. L'incumbensa a la suprastanza è gia cuntegnida en il program da lavur per 1987. La suprastanza è qua tras obligada da dar rapport a chaschun da la radunanza da delegad(a)s dal proxim december. En la seduta dals 12 da december ha il parsura

LR orientà da princip davart las discussiuns cun ils editurs da las gasettas rumantschas privatas concernent novs projects en il sector pressa. Divers projects èn avant maun. Discussiuns èn previdas per l'entschatta 1988 ed ina decisiun da princip per la radunanza da delegad(a)s da la stad 1988. Inpurtant è surtut er d'enconuscher l'acceptanza dals Rumantschs sezs per midadas en il sector da pressa.»

11.2. Las contribuziuns a la pressa èn vegnidas augmentadas linearmain per 40%. Per 1987 muntan quellas a total fr. 210 000.— (repartiziun cf. quint agiuntà a quest rapport). Dal sustegn da la LR cun translaziuns en rumantsch grischun per inserats surregionals vegn fatg pauc adiever. Deplorablmain cumparan dentant anc adina singuls inserats tudestgs en las gasettas rumantschas!

11.3. Ils meds da massa han retschavì infurmaziuns regularas pertutgant las fatschentas tractadas da suprastanza, cussegl e radunanza da delegad(a)s. Sper las dumondas respundidas al telefon han numerus schurnalists dumandà documentaziuns u han visità la LR per intervistas u consultaziuns pli lungas. Il feigl d'infurmaziun specific en la pressa rumantscha, previs dal post d'infurmaziun da la LR nun è anc vegnì realisà.

11.4. Ils meds da massa svizzers han danovamain rapportà intensivamain davart il rumantsch. La documentaziun da pressa da l'entir onn rimnada en la LR emplenescha plirs ordinaturs. En vista als «50 onns rumantsch sco linguatg naziunal» ils 20 da favrer 1988 han pliras revistas svizras gia contactà la LR a la fin da l'onn 1987.

11.5. Il project per in curs da rumantsch en ils meds electronics da massa svizzers (project SSR) duess esser sin via. L'onn 1987 n'han nagins contacts cun la LR gi lieu en questa dumonda. Tenor infurmaziun dal post da programs dal radio a Cuir vegn il project dentant persequità.

11.6. L'exposiziun ambulanta en franzos è vegnida preschentada a chaschun da la dieta da la WBZ (Weiterbildungszentrale Mittelschullehrer) concernent ils barats da classas a Mustér.

11.7. Conferenzas da pressa han gi lieu durant l'onn 1987 ils

13 da zercladur a Samedan

en connex cun la radunanza da delegads;



- |                       |  |
|-----------------------|--|
| 23 d'october a Cuir   | en connex cun la preschenta-ziun dals comics «Istorgia dals rumantschs»; |
| 12 da december a Cuir | en connex cun la radunanza da delegads.                                  |

11.8. Il secretariat ha sa gidà cun la redacziun da la pagina rumantscha en la gasetta dal COOP. Parsura e secretari han collavurà cun la redacziun da la Terra Grischuna per in concept per la Terra Grischuna commemorativa: «Rumantsch 50 onns linguatg naziunal».

## 12. EDIZIUNS LR 1987

### *Ovras fundamentalas*

- |             |  |
|-------------|--|
| div. auturs | Correspondenza privata e da fatschenta (sursilvan e ladin, cun introducziuns e decleraziuns en rumantsch grischun) tenor il sistem WEKA (cuntinuescha) |
| div. auturs | Vocabulari administrativ-giuridic (lettras P-V)  |
| div. auturs | «Pled rumantsch/Plaid romontsch 1: Sport» (glista da plets ed illustraziuns tenor «Duden illustrà»; reediziun)   |
| LR          | Mussavia dramatic I (reediziun)  |
| LR          | Mussavia dramatic III (ediziun en successiuns)   |

### *Meds d'instrucziun*

- |               |  |
|---------------|--|
| Restampas da: | «Rumantsch en scola» I.-VI., en divers idioms        |
| Candinas T.   | Romontsch sursilvan, cassetta da lectura (reediziun) |



- Deplazes G. Funtaunas, tom 1: Dals origins a la refurma (istorgia da la litteratura rumantscha per scola e pievel) en rumantsch grischun, cun texts originals en ils idioms
- Campell A.T. Ideas ed impuls per mussar rumantsch en scolinas (surmiran e puter cun explicaziuns en rg; cuntinuescha)
- div. auturs La scoletta/Las scoulina (gieus, chanzuns, istorgias, etc.) en divers idioms
- Cudeschs d'uffants*
- div. auturs Kodi/Enicapeni, translaziun en sursilvan da M. Lombriser (10 nrs., dretgs A. Eiselé, Prilly)
- Cathomen B./  
Flepp L. Las aventuras da Floret (cudesch illustrà per uffants en sursilvan/ladin e surmiran/sutsilvan)
- LR Corsin è a l'ospital (cudeschet da malegiar per uffants pitschens en vallader, sursilvan, surmiran e sutsilvan)
- Carnets OSL 1987*
- Lehner/Manetsch  
Cathomas Manzegnas, mal il venter e cugliugns, sursilvan (OSL nr. 1803)
- Bass/Flepp Legns e proverbis, sursilvan (OSL nr. 1806)
- Künzi/Cantieni Il tgavaltgeader da las stélas, sutsilvan (OSL nr. 1801)
- Baumann/Stupan Fin cha cumüns e citads sun betunats, vallader (reediziun OSL nr. 1354)
- Grob-Ganzoni/  
Filli Curdin, puter (OSL nr. 1800)
- Schöntal/Bazzel/  
Lansel/Keller L'andina, puter (OSL nr. 1804)

Lenz/Thöni	Schi tgerin era chel Suleica, surmiran (OSL nr. 1802)
Steiger/Poltera	Ena visita da notg, surmiran (OSL nr. 1805)

\* \* \*

*Rapport da la cumissiun redacziunala rumantscha per carnets OSL*

*La cumissiun da redacziun sa scuntra duas giadas ad onn. Ina giada per far revista e per discutir novas propostas, l'otra giada per purifitgar il program d'ediziuns. L'ulteriura lavur vegn fatga da mintga redactur(a), en collavuraziun cun autur(a)s ed illustratur(a)s. Ins sto adina puspè udir che mo la bunaveglia na tanschia betg per savair porscher carnets adattads e vendibels. La OSL e la Lia rumantscha sa rendan quint da quest fatg. Il president da la cumissiun, Augustin Manetsch, François G. Baer dal secretariat a Turitg ed Erwin Ardüser da la LR collavuran per la realisaziun dal program d'ediziuns.*

*Marionna Lombriser è sa retratga per motivs privats dal comité executiv ed è vegnida remplazzada da Cristian Joos. Grond engraziament a dunna Lombriser per sia lavur engaschada.*

*La cumissiun è adina engraziavla per novs impuls e vuless era animar scripturas e scripturs da la garda giuvna da collavurar.*

*Il program da quest onn duess esser ina buna sintesa d'ovras indigenas, d'ovras surpigliadas e da restampas.*

\* \* \*

*Diversas ediziuns*

LR	Rapport annual 1986
LR	Publicaziuns rumantschas 1987/88
Haas/Decurtins/ Giger	Istorgia dals rumantschs, tom 1: comic (puter, surmiran, vallader, sursilvan; coediziun cun Hatrick SA, Domat)
Dolf T., div. auturs	Canzuns per chor mischedau (reediziun) Polyglott, mussavia per turists, ladin e surs. (reediziun)

### *Ediziuns en preparaziun*

- Il segund tom da «l'Istorgia da la litteratura rumantscha, Funtanas II», è en stampa. Il terz tom en preparaziun.
- Il segund tom da «L'istorgia dals Rumantschs» (en comics) da Haas/ Decurtins/Giger è en preparaziun.
- Il «Curs da rumantsch grischun» da Gieri Menzli è vegnì adattà en ils singuls idioms. La versiun ladina (vallader) e quella surmirana cumparan l'entschatta 88. Las versiuns en rumantsch grischun e sursilvan cumparan avant la SCUNTRAD 1988.
- In'antologia da texts litterars rumantschs, mess en rumantsch grischun, vegn preparada sut l'egida dad Iso Camartin e Felix Giger.
- Ina segunda part da materialias da lavur «Ideas ed impuls per emprender rumantsch en scolinas» d'Anna Tina Campell, cun illustraziuns da E. Lengler, è preparada e pon cumparair il 1988.
- In cudeschet da la retscha HALLWAG cun il titel «Flurs da prada» è previs per 1988.
- Tecnica II, glistas da plects illustrads tenor DUDEN, è en preparaziun.

### *Contribuziuns per ediziuns a:*

Romania da giuventetgna Talina

Biveroni E. S-chaglias da granit

Romania Rosas e spinas (Barclamiu Pelican)

Renania Broschura «Professiuns»

URS Codesch da cant

UDG La chà dal sulai (Clo Duri Bezzola)

Chardun Istorgia grischa (N.Vital/J.Parli)

Desertina Poesias (Andri Peer)

Staatsarchiv  
Graubünden Mythologische Landeskunde (A. Büchli)

Ultra da questas contribuziuns finanzialas gida la LR – sin giasch – cun cussegls etc. las uniuns regiunalas a realisar e vender lur ediziuns.

*Propagaziun e vendita da publicaziuns*

La LR venda/furnescha da princip tuttas publicaziuns rumanstschas u davart il rumantsch. Mo ina pitschna part da la vendita succeda directamain en la butia da la Chasa rumantscha. La gronda part da la vendita sa fa tras pustaziun e per spediziun. Cun acziuns spezialas (fegls sgulants, inserats/artitgels e preschentaziuns d'ediziuns en la pressa rumantscha, brochura «cudeschs e cassetas per vacanzas e culturella», preschientscha a fieras, vendita da Nadal) emprova il post d'ediziuns adina puspè da clamar en memorgia las ediziuns da la LR. Davent da l'atun 87 venda la LR cudeschs rumantschs en las stizuns VOLG da Rabiun, Rueun, Tavanasa e Vella en Surselva. Quest'acziun ha bun success e duess intimar las uniuns regiunalas da rinforzar lur activitads sin il champ da la vendita da cudeschs.

Diversas bibliotecas han retratg ediziuns da la LR *gratuitamain* per cumpletar lur collecziuns u per installar bibliotecas novas.

Furniziuns gratuitas a:

- biblioteca Bever
- biblioteca Beiva/Bivio
- «preit da cudischs» Cerchel Cultural Laax
- biblioteca Lai/Valbella

Vinavant regala la LR atgnas ediziuns sco premis a tombolas, concorrenzas etc.

Per cundiziuns spezialas ha la LR cumprà per la rivendita:  
1000 expl. Werner Catrina: Die Rätoromanen  
(da la chasa editura Orell Füssli, Turitg)  
1720 expl. Toni Halter: Konzil im Dorf  
(da la chasa editura Rex, Lucerna)

Per sviluppar in concept da registraziun per bibliotecas ha gi lieu ina seduta cun represchentants da las sequentas bibliotecas: biblioteca chantunala, biblioteca claustrala, biblioteca Fundaziun Planta, biblioteca DRG. Il project vegn persequità vinavant.

## 13. CONTACTS

13.1. Davart ils contacts permanents cun la basa sur ils collavuratur regiunals e las uniun guarda las cifras respectivas dal rapport.

### 13.2. *Contacts cun las autoritads*

#### *a) Autoritads federalas*

Al departement federal da l'intern (DFI) è vegnidas inoltradas 2 dumondas:

L'ina postulescha ina midada da la dumonda conc. ils linguatgs en il questiunari per la dumbraziun federala dal pievel. Fin uss vegn dumandà sunter il «linguatg-mamma», defini sco linguatg ch'ins dominescha il meglier ed en il qual ins pensa. Tenor questa definiziun pon ils resultats per ils Rumantschs che daventan adina pli bilings betg esser valaivels. Er vegnan cun questa dumonda betg eruidas las personas immigradas ed assimiladas en rumantsch. La suprastanza postulescha perquai ina midada ed adaptaziun da questa dumonda. Ina delegaziun da la LR ha – ensemen cun exponents d'in project dal Fondo Naziunal – discutà la dumonda cun l'Uffizi federal da statistica. L'Uffizi federal sa declera pront da recepir ina segunda dumonda, renviescha dentant al chantun grischun per dumondas pli specificas en il rom da la dumbraziun dal pievel.

En ina segunda istanza al DFI è vegnì postulà ch'il «Lexicon istoric svizzer» (ediziun successiva dal «Historisch- Biographisches Lexikon der Schweiz») vegnia per la part che pertutga il Grischun er realisà en rumantsch. La primavaira ha il cussegl naziunal numnadain decidì in'ediziun nova da quest'ovra voluminusa en tudestg, franzos e talian.

Per dilucidar la moziun da la delegaziun grischuna en las chombras federalas concernent la revisiun da l'artitgel 116 da la costituziun federala (moziun Bundi) ha il cussegl federal numnà ina cumis-

siun d'experts federala, a la quala il secretari fa part. In rapport detaglià davart la situaziun dals linguatgs en Svizra sco basa per il messadi a las chombras federalas duai esser terminà fin il mez da l'onn 1988.

\* \* \*

Il cussegl federal ha relaschà las sequentas:

## *DIRECTIVAS PER LA LAVUR DA TRANSLAZIUN DA LA CONFEDERAZIUN EN RUMANTSCH*

*En execuziun d'ina decisiun dal 1986 davart il resguard dal rumantsch en l'adiever da linguatg da la confederaziun, decretescha il cussegl federal svizzer las directivas suandantas:*

### *Principis*

#### *Art. 1 Valaivladad*

*Questas directivas valan per ils posts da servetsch da l'administraziun federala generala e per ils uffizis e servetschs scumpartids administrativamain als departaments. La VFF e la PTT applitgeschan questas disposiziuns analogamain u decreteschan atgnas ordinaziuns.*

#### *Art. 2 Mira*

*Cun questas directivas duai la lavur da translaziun en rumantsch da la confederaziun vegnir unifitgada e furmada efficaciamain, uschè lunsch sco pussaivel.*

#### *Art. 3 Concepziuns*

*Per la translaziun en rumantsch vegnan en dumonda principalmain:*

- a) stampats en il senn da las «instrucziuns davart ils stampats da l'administraziun federala» dals 15 d'october 1986.*
- b) inscripziuns da bajetgs, tavlas da renviament e d'avertiment etc. en il territori linguistic rumantsch.*



#### *Art. 4 Tscherna dals texts*

*Per la tscherna dals texts èn decisivs ils criteris sequents:*

- a) l'impurtanza statala e politica d'in decret;*
- b) la derasaziun uschè vasta sco pussaivla d'in text sin basa da l'actualitad e da l'interess spetgà;*
- c) la colliaziun particulara cun il territori linguistic rumantsch;*
- d) la relaziun persunala (legitimaziuns, attestats, diploms etc.);*
- e) la valaivladad a lunga vista;*
- f) tar publicaziuns in martgà da cumpraders.*

#### *Cussegliaziun e coordinaziun*

##### *Art. 5 Cussegliaziun*

<sup>1</sup> *Sco organ cussegliant operescha «L'organ da coordinaziun interdepartamental per dumondas da cuminanzas linguisticas e culturalas». El consista d'almain in represchentant da mintga departament e da la chanzlia federala (incl. CFSM/ EMDZ) sco er da la PTT e da la VFF.*

<sup>2</sup> *Ses duairs cumpiglian surtut:*

- a) L'elavuraziun e l'examinaziun permanenta dals criteris da la confederaziun per la lavur da translaziun generala en rumantsch.*
- b) Las prioritads en l'andament da las translaziuns tenor in program annual.*
- c) La discussiun ed elavuraziun da propostas per schliar dumondas da cuntegn, dumondas administrativas, persunalas, organisatorias e finanzialas che sa resultan en connex cun las translaziuns rumantschas.*

##### *Art. 6 Coordinaziun*

<sup>1</sup> *Per la coordinaziun da la lavur da translaziun da la confederaziun en linguatg rumantsch è responsabel l'Uffizi federal da la cultura (UFC/BAK) en collavuraziun cun la chanzlia federala.*

<sup>2</sup> *ses duairs cumpiglian surtut:*

- a) La cussegliaziun dals posts da servetsch en tut las dumondas che pertutgan las translaziuns rumantschas.*

b) *La direcziun dal secretariat da l'organ da coordinaziun per dumondas da las cumanzas linguisticas e culturalas.*

### *Proceder*

#### *Art. 7 Publicaziun*

- <sup>1</sup> *La publicaziun dals texts translats en rumantsch stat en la cumpe-tenza da decisiun dals posts da servetsch correspundents.*
- <sup>2</sup> *La chanzlia federala procurescha per las translaziuns necessarias.*

#### *Art. 8 Lingua*

*Las translaziuns vegnan fatgas da princip en rumantsch grischun.*

#### *Art. 9 Finanziaziun*

- <sup>1</sup> *Per regla vegnan las translaziuns finanziadas d'in credit integrà en il preventiv da la chanzlia federala.*
- <sup>2</sup> *La chanzlia federala integrescha quest credit mintgamai tenor cunvegna cun l'UFC.*  
*La CFSM integrescha ils custs da stampa en l'agen preventiv.*

#### *Art. 10 Collavuraziun cun il chantun Grischun*

*La confederaziun collavurescha en tut las dumondas davart la lavur da translaziun en rumantsch cun ils posts responsabels dal chantun Grischun. Questas disposiziuns na valan betg per la PTT e la VFF.*

### *Disposiziuns finalas*

#### *Art. 11*

*Questas directivas èn idas en vigur il 1. da schaner 1987.*

\* \* \*

Ina grupp da coordinaziun interdepartamentala per lavurs e translaziuns rumantschas en l'administraziun federala ha visità la Lia rumantscha. Questa grupp ha er – en discussiun cun la regenza grischuna – fixà la lavur da rumantschaziun e translaziun (glista da projects e da prioritads) da la Confederaziun. Romedi Arquint sco

participant da questa grupp e collavuratur scientific en l'uffizi federal da cultura per dumondas dal rumantsch mantegna ils contacts tranter l'administraziun federala e la LR.

*b) Autoritads chantunalas*

A la regenza èn vegnidas inoltradas las sequentas dumondas:

- Dumondas da contribuziun per la translaziun dad ARS HELVETICA e per l'ediziun da «Las AVENTURAS DA FLORET»
- Instanza concernent la proxima DUMBRAZIUN DAL PIEVEL (dumondas supplementaras)
- Posiziun concernent la dumonda da concessiun per RADIO GRISCHA

Las sequentas demarschas d'impurtanza per il moviment rumantsch, fatgas en il Cussegl grond, èn vegnidas discutadas en la LR:

Postulat da deputà Not Carl concernent il rumantsch grischun cun il sequent cuntegn (inoltrà a chaschun da la sessiun da favrer 1987)

*CUSSEGL GROND*

*Sessiun da favrer 1987*

*Postulat*

*concernent la promoziun dal rumantsch grischun tras il chantun*

*Sco grond dischavantatg en il cumbat per il mantegniment dal rumantsch vegn la mancanza d'ina lingua da scrittira comunabla savens allegada. Suenter che diversas emprovas da crear in tal linguatg han gè nagin success, para uss l'ultima emprova cun il rumantsch grischun da reussir. Per quest motiv ha la radunanza da delegadas da la LIA RUMANTSCHA prolungà la fasa d'emprova per quest linguatg unifitgà – decidida 1984 – anc ina giada per trais onns. Tenor il parsura da la LR, cuss. naz. Toni Cantieni, èn las normas linguisticas da questa nova lingua fixadas. Las stentas actualas pertutgan surtut la derasaziun da quest linguatg.*

*En domenas privatas ha la nova lingua da scrittira chattà in eco zunt favuraivel. Bancas, societads d'assicuranza ed autras interpresas gron-*

*das han per exempel gia publitgà differentas publicaziuns en rumantsch grischun. Sin fundament dad ina moziun dals parlamentarisch grischuns a Berna ha il rumantsch grischun schizunt access en tshertas publicaziuns da la Confederaziun.*

*Er sche talas publicaziuns privatas e statalas en rumantsch grischun vegnan legidas dad in relativamain pitschen dumber da persunas rinforzan ellas tuttina en mesira decisiva la schientscha linguistica. Quai è d'impurtanza centrala per il mantegniment dal linguatg.*

*En vista als success considerabels da questa nova lingua da scrittira ans pari effectivamain inditgà, ch'er il chantun Grischun examineschia e realiseschia ulteriuras pussaivladads per derasar il rumantsch grischun. Sper publicaziuns generalas che valan per l'entir territori rumantsch, fissi er da pensar a la publicaziun dals texts da lescha en in cudesch da dretg grischun.*

*Igl è nagin dubi ch'in linguatg da scrittira communabel per tuts 5 idioms rumantschs purtass er avantatgs finansials per il chantun, er sche la tgira da tuts ils idioms en lur territori da tshiep ha er vinavant prioritad absoluta.*

*La Regenza vegn envidada da daventar activa en il senn allegà.*

*Cuira, ils 26 da favrer 1987*

*Not Carl*

En la sessiun da matg 1987 ha cusseglier guvernativ Joachim Caluori respundì quest postulat, sa referend surtut sin art. 23 da la «Lescha davart l'execuziun dals dretgs politics» che impedescha da renconuscher il rumantsch grischun sco linguatg uffizial. La regenza vesa dentant pussaivladads per ina pli gronda applicaziun dal rumantsch grischun en texts inditgads. Uschia sajan las denominaziuns per ils departements e las secziuns da las administraziuns vegnidas realisadas en rumantsch grischun sco er il nov palpiri da scriver, il register da telefon intern da l'administraziun chantunala e.a. Era sajan ils formulars da taglia e las inscripziuns en il museum da la natira ed en la scola da dunnas vegnidas exequidas en quest linguatg. La regenza ha da princip nagut cunter las emprovas da l'administraziun federala cun il rumantsch grischun. Impurtant resta in proceder precaut e cun temp. Il rumantsch grischun haja ina gronda muntada politic-linguistica per la Rumantschia e na tanghescha tenor opiniun

da la regenza betg ils idioms regiunals en lur domenas usitadas. El possia plitost rinforzar questas variantas, creond in'unitad en la diversidad. Sco finamira possian ins fixar ina situaziun sco quella en la Svizra tudestga: in linguatg da standard e numerusas variantas chantunalas, regionalas e schizunt localas. In tal svilup dovria dentant cun raschun ses temp.

En la sessiun da favrer ha deputà Ruedi Viletta inoltrà ina dumonda a scrit conc. «L'ensembl chantunal, la signalisaziun e l'egualità legala da las trais linguas uffizialas dal Grischun en il signet turistic »Graubünden, Ferienecke der Schweiz«. Tenor Viletta correspunda be in signet »Graubünden – Grigioni – Grischun« e l'indicaziun da las regiuns cun lur num original en lingua locala al princip fundamental constituziunal da l'egualità legala da las trais linguas chantunalas.

En la sessiun da favrer è vegnida respundida in'interpellaziun da dr. T. Maissen concernent l'execuziun da la lescha da scolina. La regenza è tranter auter da l'opiniun che las scolinas hajan grond'importanza per la promoziun dal linguatg e l'assimilaziun d'uffants na rumantschs. En il mument na possian ins dentant betg surpigliar ulteriurs custs per las vischnancas deblas da finanzas per quest sector.

En la medema sessiun è vegnida respundida in'interpellaziun da dr. A. Maissen, Glion, concernent la promoziun da la lavur culturala en il chantun Grischun. La resposta e da chattar sin pag. 894 – 898 dal protocol dal cussegl grond, favrer 1987.

En connex cun la revisiun parziala da la «Lescha davart l'execuziun dals dretgs politics» ha la suprastanza discutà l'opportunitad da far la dumonda per ina midada d'art. 23 conc. l'applicaziun dals linguatgs tras il chantun. En il mument è ina demarscha vegnida giuditgada sco inopportuna.

Parsura e secretari han discutà cun il schef dal departament da giustia e polizia davart il resguard dal rumantsch per l'uffizi dal stadi civil tenor la nova lescha executoria chantunala e davart ina revisiun d'art. 23 da la «Lescha davart l'execuziun dals dretgs politics». Cun il schef dal departament da l'intern è vegnida discutada la dumonda conc. ina dumbraziun specifica grischuna per ils linguatgs en connex cun la proxima dumbraziun dal pievel. Cun il schef dal departament da cultura è il barat da classas en il Grischun vegnì discutà.

Per approfondar las discussiuns concernent la basa legala per la promoziun dals linguatgs en il chantun ha la regenza numnà ina «Gruppa da lavur per las regions linguisticas dal Grischun». Il parsura ed il secretari fan part da questa gruppa da lavur che ha salvà l'emprima seduta l'october 1987.

Cun l'Uffizi chantunal per l'instrucziun professiunala è vegnida dilucidada la dumonda d'integrar il rumantsch en il sistem electronic central per la cussegliaziun professiunala. Il medem uffizi è pront da procurar ch'il rumantsch vegnia integrà en las cartas da legitima-ziuns per emprendists.

Per inscripziuns, translaziuns, contribuziuns, curs, finanzas, ur-dens administrativs è la Lia rumantscha èn contact oral cun divers exponents da l'administraziun chantunala. En spezial ha il departa-ment d'educaziun procurà per nums ed inscripziuns rumantschas en la domena da la conferenza svizra dals directurs da l'educaziun. Quest grems ha er realisà in'ediziun che dat ina clera survista da la situaziun dals linguatgs en ils divers tips da scola en il Grischun.

Il chantun da Genevra ha sin fundament d'ina documentaziun detagliada da la LR davart l'adiever da las contribuziuns genevrinas da 1984 – 1986 decidì da cuntinuar cun questas contribuziuns en il rom da fr. 50 000.— per onn. Questa contribuziun è fixada legalmain a pli lunga vista, vegn dentant onn per onn decidida da regenza e cussegl grond en il rom dal preventiv.

Concernent la concessiun per il «RADIO GRISCHA» ha la sup-rastanza prendì posiziun, sa fundond sin la posiziun da l'uniun affiliada cumpetenta per dumondas da radio e televisiun, CRR. La posiziun da la Lia rumantscha è da princip identica cun quella da la CRR.

Ils puncts principals:

- 1) La LR beneventa in radio local per il Grischun tudestg.
- 2) La concessiun da programs da radio na-rumantschs per territoris rumantschs cunterfa al princip da proteger lingua e cultura ru-mantscha, circumscriit sco pensum naziunal.
- 3) Per emetter emissiuns na-rumantschas sur RADIO GRISCHA duessan ils emitturs da Ruschein, Morissen, Schlarigna e Lai/Planoiras vegnir bloccads.
- 4) Vegn la concessiun dada a RADIO GRISCHA, sto la cumpart dal rumantsch en ils programs vegnir fixada (1/3 dals programs).



Tar il chantun è vegnida creada ina nova piazza per in translatur rumantsch.

Cun exponents dal militar èn vegnidas discutadas las translaziuns per reglements etc. en connex cun las furmaziuns militaras che duain a partir da quest onn vegnir cumandadas en rumantsch.

### *Contacts cun las vischnancas*

Cun las vischnancas tgiran da princip ils collavuratur regional contact permanent. Contacts spezial en connex cun las scolas (cf. cif. 3.2.); conc. l'ediziun da las ovras da Muoth cun Breil; conc. las vischnancas da model per la telecommunicaziun cun Mustér, Trin e San Murezzan; conc. la SCUNTRADA cun Scuol; conc. l'assimilaziun cun diversas vischnancas; conc. in project pli grond da teater cun Bravuogn. La LR è sa participada sco coorganisatura – ensemen cun la centrala da dunnas, da la WV e la PGI – per ina dieta d'infurmaziun e contact per exponents da vischnancas pitschnas.

13.3. La LR sa participescha sco allegà sura a la «Gruppa da lavur per las regions linguisticas dal Grischun».

13.4. En connex cun la preparaziun per la «SCUNTRADA RUMANTSCHA» èn las Baselgias vegnidas envidadas da far propostas per occurrenz. En discussiun cun divers exponents da las duas baselgias è sa cristallisà in program che vegn integrà en il program definitiv per la «SCUNTRADA». La gronda lavur da las Baselgias per l'intermediaziun dal rumantsch en ils servetschs divins dal pled e cun lur ediziuns vegn reconuschida grondamain.

13.5. La fundaziun Planta e la fundaziun Retoromana han retschet contribuziuns per realisar lur curs da stad. Exponents da la LR èn stads preschents a l'avertura da quests curs.

13.6. Il matg ha già lieu a Lucerna ina scuntrada cun *Rumantschs ordaiifer il territori*. En quest connex è la lavur da la Lia rumantscha per ils Rumantschs da la diaspora vegnida preschentada ed er las preparativas per la «SCUNTRADA» a Scuol, nua ch'ils Rumantschs da la diaspora èn spezialmain envidads. Temas ch'occupeschan ils Rumantschs en la diaspora: la recepziun manglusa da programs da radio rumantschs, la mancanza da coordinaziun e contacts tranter las diversas uniuns, la perdita dal linguatg en la

segunda generaziun. Ina proxima entupada è previda per 1988 sunter la «SCUNTRADA» da Scuol.

Il parsura è commember da la suprastanza da la «Pro Raetia» che cumpiglia era Rumantschs da la Bassa e s'engascha er per interess rumantschs. Ina grupp da lavur da la PRO RAETIA fa propostas per realisar las communicaziuns da la PRO RAETIA (en la TERRA GRISCHUNA) regularmain en rumantsch.

13.7. Ils contacts cun ils distribuiders da text en il territori rumantsch (PTT, viafiers, bancas, segiradas, distribuiders da victualias e raubas, biros da propaganda, gasettas e.a.) èn intensivs, surtut era sur ils collavuratur regiunals. Numerus texts vegnan mess sistematicamain en rumantsch. En connex cun ils «50 onns rumantsch linguatg naziunal» vegn preparada ina acziun per motivar anc pli bleras interpresas da derasaziun naziunala da metter lur inscripziuns che cuntanschan il territori rumantsch er en rumantsch.

La collavuraziun cun la Walservereinigung e la Pro Grigioni Italiano è fritgavla. Las infurmaziuns vicendaivlas en las radunanzas da delegad(a)s respectivas (referat da dr. Massimo en la radunanza da delegad(a)s, preschientscha dal parsura en la radunanza da la PGI e dal secretari en la radunanza generala da la Walservereinigung) gidan a surmuntar barrieras e dismetter pregiudizis tranter las gruppas da linguatg. La trilinguitad grischuna daventa er per la Lia rumantscha in nov pensum. Tenor pussaivladad vegnan tuttas dumondas da dimensiun chantunalas discutadas ensemen cun las ulteriuras uniuns da linguatg chantunalas per chattar in proceder comunabel. En vista a la «SCUNTRADA» da 1988 a Scuol han gi lieu contacts cun las duas uniuns.

La lavur d'ediziun per il terz tom da la «Mythologische Landeskunde» da A. Büchli, iniziada da l'archiv chantunal ensemen cun la Lia rumantscha, la Walservereinigung e la Pro Grigioni Italiano progredescha. Las materialias per il terz tom èn rimnadas e preparadas per l'ediziun. La lavur vid in register per tuts trais toms cuntinuescha.

13.9. Contacts cun instituziuns ed organisaziuns naziunalas ed internaziunalas

Cun la lavur da publicitad augmentada da la Lia rumantscha e tras la nova schientscha naziunala ed internaziunala per dumondas da linguatg, cultura e minoritads, vegn la Lia rumantscha envidada

a las pli diversas occurrenzas ed en las pli diversas organisaziuns per linguatg, cultura e minoritads. Il secretari è sa participà sco referent a l'«Encontro sobre culturas minoritarias europeas» a Santiago de Compostela ed ad ina dieta da minoritads da la Terra tudestga a Bad Kissingen (Heiligenhof). Sco member da l'EUROPEAN SCIENCE FOUNDATION è il secretari sa partecipà a dietas da lavur a Strasbourg e Barcelona. Ensemen cun Manfred Gross è il secretari sa participà a la dieta «Mundart-Hochsprache» a Lenzburg (organizada da la SSR e da la conferenza dals schefs d'educaziun svizzers).

Christian Joos represchenta la Lia rumantscha en la «Quarta Lingua», Heidi Derungs-Brücker en la Societad svizra per minoritads. Il secretari è sa participà ad occurrenzas dal «Forum Helveticum», da la Nova Societad Helvetica e dal cussegl d'Europa (European Science Foundation). Al seminari da Pasca da la «Giuventegna da las cuminanzeas etnicas europeas» (GCEE) a Strasbourg è ina gruppia rumantscha stada preschenta. Jon Domenic Parolini è il president da questa organisaziun internaziunala. Il parsura è sa participà ad in congress da las «Gruppas etnicas dals pajais limitrofs» (Treffen der Volksgruppen der Nachbarländer) a San Martin de Tor en Val Badia.

Concernent la moziun da l'UDG, publitgada en il rapport annual LR 1986, pag. 40, han suprastanza, cussegl e radunanza da delegad(a)s prendì la sequenta posiziun:

Il cussegl da la Lia rumantscha propona da refusar la moziun e da restar tar la pratica da fin ussa che pussibilitescha – tenor decisiuns da la suprastanza da cas a cas ed en il rom dal preventiv – ils contacts giavischads cun autras minoritads linguisticas-culturalas e cun las gruppas d'interess respectivas. La Lia rumantscha tgira regularmain u occasiunalmain ils sequents contacts ordaifer la Svizra:

- cun las uniuns dals Ladins da las Dolomitas  
(Union generela di Ladins dla Dolomitas; Insitut ladin «Micura de Rü»; Uniun ladina Val di Fassa; Uniun da scripturs ladins Agacins)
- cun ils Furlans  
(Societad filologice furlane; Radio onde furlane; Uniun da scripturs furlans e.a.)
- cun l'«Uniun federalistica da communitads etnicas europeas» (UFCE)

- cun l'«organisaziun da giuventetgna da las communitads etnicas europeas» (GCE)
  - cun la «Scuntrada da las gruppas etnicas dals pajais limotrofs»
  - cun la A.I.D.L.C.N.  
(Associacion internationale pour la défense de langues et cultures menacées)
  - cun ils Catalans
  - cun l'«Arbeitskreis für Volksgruppen und Minderheitsfragen»
  - cun il «Südtiroler Jugendring»
  - cun la «European Science Foundation»
  - cun la «European Jouth Foundation»
  - cun la Frisia, la Carnicia, ils Bretons, ils Sorabs e.a.
  - cun la redacziun da «Europa ethnica»
  - Cun diversas universitads dals pajais vischinants (en connex cun congress, simposis e referats).
- Ils custs directs per quests contacts èn fitg mudests, siond ils represchentants rumantschs per regla giasts u referents dals enviadaders! Tals contacts èn dentant fructifitgants, perquai ch'els
- portan in barat d'experientscha ed in'avertura – dattan invista en modas da lavurar ed agir d'autras minoritads
  - avran l'orizont
  - dattan ideas, impuls ed anim
  - sveglian la solidaritad necessaria tranter minoritads

La Lia rumantscha ha perquai interess da tgirar tals contacts en il rom da sias pussaivladads e sias cumpetenzas. Ina delegaziun rumantscha n'includa dentant mai ina posiziun u tenuta uffiziala da la Lia rumantscha che na vul betg sa maschadar en dumondas politics d'autras naziuns.

13.10. Ils contacts cun ils Ladins ordaifer il grischun sa fan surtut tras barats da cudeschs ed inscunters occasionalis. Ina gruppa da Furlans ha visità la Lia rumantscha, medemamain ina gruppa da giuventetgna dal Tirol dal Sid. Ina gruppa da mussadras da las Dolomitas ha visità scolinas rumantschas. Chasper Pult ha represchentà la Rumantschia cun in referat ad ina dieta a Codroip. A chaschun dal giubileum da la «Rätoromanische Gesellschaft Stuttgart» ha la LR delegà il consuprastant Giusep Capaul. El ha er represchentà la LR a la dieta da la Pro Raetia.

13.11. Il secretari collavura en la gruppa d'experts per il project naziunal da retschertga nr. 21: «Pluralissem cultural ed identitad naziunala». En il rom da quest project maina il secretari ensemen cun professor Schläpfer (universitad da Basilea), professor Weibel (universitad da Neuchâtel), dr. Spiess (Dizionario dei dialetti della Svizzera italiana), professor Durmüller (universitad da Berna) in project cun il titel «Linguatgs en Svizra». Quest project perscrutescha la tenuta dals giuvens envers ils linguatgs e lur adiever en Svizra. La lavur davart il rumantsch vegn prestada da Bruno Pedretti da l'universitad da Basilea.

*Contacts speziels* cun la COBIS (Centro per la ricerca e l'applicazione dell'informatica alle scienze umane, Grono) e la NONCOM-DAT (organisaziun svizra per l'adiever na-commerzial da l'elavuraziun electronica da datas).

*Referats dal secretari:* en il Club da Lions da Domat e conturn; en la scola da dunnas en connex cun la conferenza dals/da las directurAs per seminaris da mussadras; en il seminari tudestg da l'universitad da Basilea; a Champfèr en connex cun la scola rumantscha; a la dieta da Lenzburg conc. standard e dialect; a Mustér en connex cun la dieta da l'associaziun svizra da bibliotecaris.

#### 14. SCUNTRADA RUMANTSCHA 1988 e 1991; CH-91

14.1. Per la «Scuntrada» a Scuol è, sa basond sin las experientschas da la «Scuntrada» da Savognin e cun resgurad sin l'occurrentza specifica e la situaziun geografica da Scuol – vegnì preparà in program multifar e preschentà a la radunanza da delegad(a)s. Las uniuns affiliadas, uniuns ed organisaziuns, las Baseligas e singulas persunas èn vegnidadas envidadas d'inoltrar propostas per quest program. NumerusAs RumantschAs èn sa messAs a disposiziun per collavurar sco referents, mainacurs etc. La suprastanza ha relaschà in «urden da finanzas» per la SCUNTRADA. Dad ina concorrenza è resortì il signet per la SCUNTRADA, creà da T. Peterelli da Savognin.

14.2. Per la realisaziun da quest program han gi lieu discussiuns cun exponents da Scuol e da l'UDG. In organigram detaglà cun



incumbensas circumscrittas è vegnì elavurà. Il program d'annunzia è vegnì preschentà a la radunanza da delegad(a)s dal december.

14.3. Per l'organisaziun da la «Scuntrada» 1991, previda en Surselva, ha ultra da Mustér e Laax era Breil annunzià a scrit l'interess. La decisiun concernent il lieu è anc averta. En quest connex vegnan er la Romania e la Renania sco uniuns cun tgira dal territori respectiv contactadas.

Exponents da la LR èn sa participads ad occurrenzas a Lenzburg (Stapferhaus) e Soloturn (Fundaziun Waldegg) davart la CH-91. En quest connex è er il project «LA PUNT RUMANTSCHA» vegnì discutà cun la Fundaziun Chapella.

## 15. ADMINISTRAZIUN, ORGANISAZIUN, FINANZAS

### *Persunal*

Sco nova emprendista ha la suprastanza tscherni: Nadja Indipendenza da Sedrun.

Jeannette Demont da Breil ha terminà l'emprendissadi mercantil cun success.

Georges Darms docescha sper la lavur en la LR a l'universitad da Friburg.

La LR ha relaschà ils sequents reglements interns per il persunal:

- suttascripziuns per correspundenzas (favv.)
- indemnizaziuns da lavurs ordaifer la LR (avvrigl)
- directivas per l'infurmaziun publica tras la LR (avvust)

La gasetta NUS è vegnida tramessa per l'emprima giada (avant Nadal) era a tut(ta)s collavuratur(a)s ch'èn stad(a)s engaschad(a)s en chasa davent dal 1979.

La glista dal persunal stabel en la Centrala da la Lia rumantscha a Cuir chattais Vus sin a las paginas 14/15.

Durant l'onn 1987 han las suandantas persunas lavurà durant 1–4 emnas en la Lia rumantscha (surtut en il post da linguatg):

Andry Flurin, Bearth Flavia, Cadruvi Claudia, Cathomen Bruno, Caviezel Eva, Gut Valeria, Janett Hans Peter, Tönz Alice, Mazzetta Anita.



Per incumbensa da la Lia rumantscha lavuran las suandantas persunas ordaifer la LR: Ines Gartmann (voc. adm.-giur.), Dumeng Secchi (transl. ARS HELVETICA), Annemieke Buob (lavor da teater).

### *Finanzas*

Il manaschi da finanzas (p.ex. traffic da banca, schec postal, pajamaints, debiturs etc.) è creschì ils ultims 5 onns per ca. 50%. Ina survista cuntinuada da las finanzas è indispensabla per che secretari e suprastanza possian prender las mesiras necessarias.

Per lavurs da translaziun e per servetschs dals posts da la LR vegn da princip dà quint, cun excepziun da numerusas lavurs necessarias che s'imponan senza incumbensader direct.

Ils detagls conc. las finanzas da la LR èn documentads en il quint da manaschi ed en la bilantscha (pagina 119).

La LR ha pudì retschaiver anc insaquants imports pli gronds ch'èran betg risguardads en il preventiv:

fr. 50 000.— dal chantun da Genevra per la promoziun dal rg

fr. 4 000.— dal Legat Cadonau per il rumantsch sursilvan sco sustegn ad ediziuns

fr. 4 000.— dal chantun Grischun or dal fondo per la promoziun da la cultura per l'ediziun «Las aventuras da Floret»

fr. 4 000.— da la Quarta Lingua sco sustegn a la translaziun da l'ARS HELVETICA

Singulas donaziuns en la summa da radund fr. 2 500.— derivan da persunas privatas che giavischan da betg vegnir numnadas.

Contribuziuns spezialas èn vegnidas concedidas a:

- Gruppa da rock «Caschiel, carnpiertg e remiedi»
- Chor Alpina, Cuir
- Fundaziun Planta
- Fundaziun Retoromana
- Fundaziun Dialog per DIALOG RUMANTSCH
- Cuminanza da mussadras rumantschas

- Gruppa europea da giuventetgna per seminari da Pasca a Strasbourg
- Scuntrada internaziunala da giuventetgna a Cinuos-chel
- Preseminari ladin per emna da lavur en Surselva
- Bott SA, Zuoz, per rumantschaziuns
- Vischnanca Breil per rumantschaziuns
- Museum regional Surselva
- Tir chantunal en Surselva per inscripziuns
- Gruppa da teater Breil
- Gruppa da teater Trun
- Uniun grischuna per il teater popular
- Festival da la musica romontscha Mustér
- Chor mischedau Suraua per platta fonografica
- Palc ladin per «L'ellipsa da la cuolpa»
- B. Fontana per illustraziuns «Speranza el desiert»
- Scoletta Sumvitg
- Scoletta Alvagni
- Scoletta Degen/Vella/Vignogn

## LESCHAS E DEMARSCHAS PARLAMENTARAS CHE CONCERNAN SPEZIALMAIN LA RUMANTSCHIA

Lescha federala davart las collecziuns da leschas ed il feagl uffizial  
federal (Lescha da publicaziun)

### 5. chapitel: Feagl uffizial federal

#### *Art. 14*

- <sup>3</sup> En in'aggiunta al feagl uffizial federal vegnan publicgads plinavant  
decrets federals da muntada speziala en rumantsch. Il cussegl  
federal fixescha quests decrets tenor cunvegna cun la regenza dal  
chantun Grischun.

Moziun Bundi

Mantegniment dal rumantsch.

Text da la moziun dals 21 da zercladur 1985

Ina grupp da lavur instituida dal cussegl federal ha gia fatg attent  
il 1982 a la situaziun difficila da las duas minoritads grischunas, il  
talian ed il rumantsch. L'existenza dal rumantsch è periclitada oz. Er  
autras minoritads linguisticas èn en privel. La basa da la constitu-  
ziun existenta na basta betg per promover en maniera suffizienta u  
mantegnair linguas naziunalas fermamain periclitadas. Il giubileum  
«2000 onns Retoromania» pudess esser la chaschun da demonstrar  
la solidaritad federala. Per quest motiv vegn il cussegl federal sup-  
plitgà da preparar ina revisiun da l'artitgel 116 da la Constituziun  
federala e da cumplettar ils alineas 1 e 2 en il senn suandant:

- <sup>1</sup> Il tudestg, il franzos, il talian ed il rumantsch èn las linguas  
naziunalas da la Svizra. En collavuraziun cun ils chantuns pertu-  
tgads sustegna la confederaziun mesiras per mantegnair il territori  
linguistic tradiziunal da minoritads smanatschadas.
- <sup>2</sup> Sco linguas uffizialas da la confederaziun vegnan decleradas il  
tudestg, il franzos ed il talian. Per l'execuziun dal dretg federal en  
il territori linguistic rumantsch è il rumantsch da resguardar com-  
mensuradamain.

# Collavuratur regionalis

## 1. Intschess da la Romania

Las activitads dil collaboratur regional selaian resumar cul motto:

*NIES MINTGADI VEGN PLI ROMONTSCHS*

ed il sottitel:

*Romontschaziuns*

selai structurar sco suonda:

Inscripziuns e reclamas – pupi da fatschenta – cussegliaziun linguistica pils mistergners – garascha romontscha – mazlaria romontscha – negozis romontschs – translaziuns – varia.

### *Inscripziuns e reclamas:*

Ella rama d'in'acziun speciala eis ei reussiu da romontschar las inscripziuns e reclamas da 12 firmas lumnezianas. Era en las autras vischnauncas digl intschess dalla Romania ha ei dau romontschaziuns semegliontas. Quellas ein denton stadas da character sporadic. Parallel cun quell'acziun vegn era romontschau il

### *Pupi da fatschenta*

dallas firmas pertuccadas. Ei secapescha che lezza midada vegn fatga successivamein: Ei la provisiun da fegls tudestgs duvrada, sche vegn il pupi romontsch introducius. Suenter quels pass giavischa il mistergner savens

### *Cussegliaziun linguistica*

per saver romontschar siu menaschi ton sco pusseivel. Quella lavur fa il collaboratur regional en stretg contact cul Post da lungatg dalla Ligia Romontscha ni surdond als mistergners «IL PLAID ROMONTSCH» ni autras translaziuns e gliestas da plaidis che surveschan agl intent.

### *Garascha romontscha*

Igl ei remarcabel: La garascha ei in liug da tschiens detagls technics; e gest cheu ha il romontsch entschiet a pigliar ragisch. Buca meins che 10 garaschists – 3 en Lumnezia e 7 ella Cadi – ein sedecidi pil medem feigl da garascha. Sin 10 posiziuns dil feigl da garascha prestampau serepartan 56 detagls technics che vegnan survegilai cun caschun dil servis ni da reparaturas. Ensemen cul «PLAID ROMONTSCH» Tecnica 1 formescha il feigl da garascha ina basa linguistica che sto vegnir slargada culla broschura «Tecnica 2».

### *Mazlaria romontscha*

Las plachettas culs differents numms dallas carns che l'Uniun da mazlers svizra offereva als mazlers risguardavan il lungatg tudestg, il franzos ed il talian. Il romontsch vegneva buca risguardaus! Quella tenuta ha giu nauschas consequenzas per nus: Biars numms romontschs ein buca enconuschents. – Igl ei reussiu d'introducir en varga 15 mazlarias sursilvanas ina garnitura da circa 100 plachettas culs numms romontschs e tudestgs dallas carns. Las garnituras san ils mazlers retrer dalla Romania.

### *Negoziis romontschs*

Era ils negoziants vegnan pli e pli cunscients che stizuns ein loghens adattai per propagar il lungatg romontsch e per profundar las enconuschentschas da quel. Entochen oz savein nus nudar ils suandonts success: Gronda tendenza da romontschar ils differents encardens da raubas ellas stizuns, feiglsgulonts che vegnan reparti ellas regiuns risguardan il lungatg romontsch ed ils sortiments da fretgs, verduras e legums portan (era) ils numms romontschs.

### *Translaziuns*

Firmas, stizuns, mistergners, mo era segiradas, administraziuns communalas ed uniuns spluntan magari per translaziuns. Jeu fetschel il survetsch cura ch'ei setracta da caussettas. Lavurs pli voluminusas e pretensiusas vegnan surdadas al Post da lungatg dalla LR.

### *Varia*

Survetschs alla Scuntrada e formaziun Surselva – Acziun ellas stizuns da Glion (en collaboraziun cun Bartolome Tscharner) – Tir

cantunal en Surselva (inscripziuns) – Culs survetschs da sepultura, acziun: Ruaussa en pasch – etc.

Concludend miu rapport da lavur descha ei a mi d'engraziar alla LR, alla suprastanza dalla Romania ed a mes gidonters e collaboraturs ellas regiuns pil bien sustegn. Cordial engraziament alla QUARTA LINGUA pigl agid finanziel en caussa mazlaria, gascha e romon-tschaziun en Lumnezia.

## 2. Intschess da l'UdG

Il champ d'operustia d'ün collavuratur regiunal es fich extais e varià. La rischla d'ordinaturs e da troclas d'archiv in meis büro and dà perdüttanza.

Eu n'ha frequentà la gronda part da las radunanzas da la suprastanza da l'UdG (cun vusch consultativa), orientà ils preschaints e tut incunter incumbenzas.

### *Scoula:*

- Scoulinas: güdà ad organisar, banni e manà il cuors da rumantsch per mussadras (4-11-87). Bun esit.
- Prescoulina: tschantadas cun las iniziantas.
- Scoula: «Cumün e scoula» (successura da la «Cumischiun per bilinguità»). Eu fetsch part da quista cumischiun da la Conferenza gen. lad. chi ha per böt da portar il rumantsch our da scoula (ingio ch'el es isolà in tscherts cumüns da l'EO), aint illa vita publica. Ill'ultima tschantada n'haja referi davart üna ledscha da linguas grischuna e davart il princip territorial.
- Rumantsch in scoula a San Murezzan: conferenzas culs organs scolastics e cun la magistraglia. Dal questiunari dals genituors ressorta ün'approvaziun da l'obligatorium pel rumantsch.
- Scoula commerciala: miss las lezchas da l'examen final pels vendaders e pels commerciants. Examinatur/expert.

### *Scoulaziun da creschüts*

*Scuntrada e furmaziun ladina:* Tschantadas da la suprastanza da la SFL per programmar e büdschettar. Publichats: 13 cuors in EO e



Bravuogn, 22 in Val Müstair, 10 in EB. La frequentaziun resulta our dal rendaquint.

Cun sustegn da qua e da là eschna rivats da consolidar nossa chascha. Gronda «Festa Ladina» eir per render attent a la SFL.

Radunanza generala da l'Università pop. svizra a Laufen (21/22 november 1987)

Partecipaziun al seminari «Camiunetta culturala» (16/17-10-87) a Losanna.

*Cuors d'assimilaziun:* A chaschun da la radunanza dals cuvis introdü (a man da 2 lecziuns) il nouv cuors d'assimilaziun (Menzli).

Cuors in blers cumüns, cun plü o main success.

#### *Contact direct culs cumüns:*

Ün'externaziun a regard aint in meis ultim rapport ha chaschunà malinclettas e blers disgusts. A chaschun da la rad. gen. da l'UdG n'haja cunvgnü publicamaing cha'l fal da manguel da contact saja da mia vart. Intant n'haja cumanzà a tscherchar il contact cun las autoritats politicas.

Invià e programmà insembel cun duos chanzlists ün cuors da rumantsch per chanzlists.

#### *Rumantschaziuns:*

Preschentscha a las reuniuns da la gruppa per rumantschaziuns chi ha (cun charta) giavüschà a tuot las instanzas cumünalas dad integrar i'ls uordens da fabrica la pretaisa per inscripziuns e placats in rumantsch.

Svess intimescha ingio ch'eu sa e po da resguardar nossa lingua.

#### *Contacts cun Ladins e Furlans:*

L'on scuors sun ils contacts stats plüchönts s-chars. Bainschi suna stat ün'eivna giò las Dolomitas in visita pro'ls Ladins. Culs Furlans suna be stat in contact tras telefon e corrispondenza.

#### *Ediziuns:*

Preparaziun da manuscrits per la stampa, trattativas culs stampaduors, correctura da manuscrits e da binderas da stampa, correctura da la corrispondenza WEKA e.u.i. Derasaziun da las ediziuns in collavuraziun cun l'administraziun. Recensiuns.

*Edit:* Jon Nuotclà «Il gö cul dôdô», Clo Duri Bezzola «La chà dal sulai», cassetta cun chanzunettas per uffants, 3 cudeschs d'uffants, pledari «Rumantsch in butia».

*Teater:*

Intimà dapertuot intuorn da giovar a teater. Schi'd es stat mez e pussibel suna stat a las rapreschantaziuns.

PALC LADIN: Nouva producziun – «L'ellipsa da la cuolpa». In turnea 10 rapreschantaziuns.

*Bibliotecas popularas:*

Reuniun annuala dals bibliotecars (19-11-87) – Müstair, Zernez, Sent, Scuol, Zuoz, Bever (nouva) e Bravuogn.

*Cusgliader in dumondas da cultura in general:*

Collavuraziun culs Amis da l'art, Chasa jaura e.u.i., visita d'exposiziuns e da concerts.

*Audienzas a mediums da massa:*

Schurnalists, coll. da radio e televisiun, referats, votums p. ex. pro la Società da paur d'EB, pro la Società da pauras d'EB, pro la Walservereinigung, pro la Soc. retorumantscha da Stuttgart e.u.i.

*Congedi:*

Stipendi da la PRO HELVETIA per scriver ün toc da teater. Meis rimplazzant s'ha occupà in prüma lingia da rumantschaziuns.

### 3. Intschess da la Renania

Mia lavur da l'onn 1987 sa lascha cumpigliar en las sequentas spartas:

*Scolaziun da creschids, Surselva*

- exequì l'uffizi d'actuar da la SFS ed assistì a las radunanzas da quell'organisaziun;
- dà 54 lecziuns da rumantsch a Flem, stgalim d'avanzads e curs da conversaziun.

### *Scolaziun da creschids, Sutselva*

- fatg il program ed il preventiv da la scolaziun da creschids en la Sutselva per ils curs da la primavaira 1987 e da l'atun 1987;
- fatg las publicaziuns necessarias per la scolaziun da creschids en la Sutselva, publitgà il program e fegls sgulants per singuls curs;
- organisà curs per emplenir la decleraziun da taglia a Donat;
- organisà curs da teater a Donat cun Claudia Carigiet;
- elavurà program e preventiv dals curs per ils 1987/88;
- dà 1 curs da grammatica ed ortografia sutsilvana a Ziràn;
- organisà curs da taxar biestga da maz a Donat;
- organisà divers referats davart linguistica ed istorgia.

### *Collavuraziun cun Casa Paterna/La Punt*

- remplazzà il redactor da la CP/LP, Johann Clopath, durànt 5 numers da la gasetta;
- scrit 72 contribuziuns oravant tut per LP, mo era per CP (rapportà, sche nagin avess fatg quai);
- fatg ils texts da pressa per il Comité Romontsch da Flem;
- fatg il text da pressa per la promoziun dal cudeschet «La Punt Crap».

### *Translaziuns*

- translaziun dal text sutsilvan dal cudeschet «La Punt Crap»;
- translaziuns en sutsilvan (18) per uniuns, privats e vischnancas;
- translaziuns en rg (3);
- translaziun da texts en sursilvan (5)
- traslatà teater per la «Cumpagneia da Donat»
- translaziuns per LP (61);
- traslatà en sutsilvan il text per curs da taxar biestga da maz;
- traslatà text dal referat davart la preistorgia da la Sutselva;
- curregì text da 2 OSL sutsilvans;
- curregì text dal cudeschet «Floret» en sutsilvan;
- curregì texts sutsilvans, traslatads da terzs (7);
- curregì texts en rg, traslatads da terzs (8);
- curregì texts religius sutsilvans (50).

### *Collavuraziun cun la suprastanza da la Renania*

- fatg part da tuttas sesidas da suprastanza;
- fatg part da la radunanza da delegads a Sched;
- fatg diversas sesidas cun il parsura.

### *Collavuraziun cun las cumissiuns da la Renania*

- fatg part da 2 sesidas da la cumissiun LP;
- fatg part sco actuar da 5 sesidas dal Comité Romontsch da Flem;
- fatg part da 2 sesidas da la cumissiun «Fatscha da noss vitgs»;
- fatg part sco actuar da 2 sesidas da la cumissiun ediziuns Mani;
- fatg part sco actuar da 4 sesidas da la cumissiun revisiun da statuts;
- fatg part da 3 sesidas da la gruppa da lavur SORT da Trin;
- fatg part da las occurrenzas e sesidas dal Ravugl Rumantsch d'Andeer;
- fatg part sco actuar dad 1 sesida da la SFS.

### *Vendita da cudeschs*

- organisà ina vendita da cudeschs a Tusaun;
- organisà ed exequì la vendita dal 3. tom da las ovras cumpletas da Flurin Darms, furnì ils cudeschs als vendiders en la Surselva;
- vendì cudeschs a Flem (8-8-87);
- vendì cudeschs a Glion (10-12-9-87);
- organisà vendita da cudeschs sin la Muntogna da Schons ed en la Val Schons (primavaira ed atun 1987);
- spediziun dal Dun da Nadal;
- surpiglia la vendita da cudeschs da la Renania dapi il matg 1987;
- furnì cudeschs a divers empustaders;
- fatg l'inventari dals cudeschs da la Renania;
- fatg in catalog da las ediziuns renanianas.

### *Teater*

- lectura e schelta da tocs per «Cumpagneia da Donat»;
- fatg la reschia e l'inscenaziun da quest toc (18 provas);
- organisà curs da teater a Donat cun Claudia Carigiet;
- assistì a las represchentaziuns da teater a: Luven (13-3), Donat, Calandaria (14-3), Ziràn, scola (27-3), Vuorz, concert giubilar dal Chor mischedau (16-5);
- lectura da divers tocs per cussegljar gruppas.

### *Arranschaments*

- coorganisà sairada ad Andeer cun il Radio DRS (23-2);
- in stradà barat da teater, senza success;
- in stradà festa commemorativa en favur da Risch Gaudenz;

- assistì a l'entupada da las mussadras surmiranas e sutsilvanas a Casti (20-5);
- participaziun a la saira rumantscha da Trin;
- participaziun a la saira rumantscha d'Andeer;
- participaziun a diversas «entupadas alla canorta romontscha» a Flem.

### *Contacts*

- chanzlists da Calantgil e Sagogn (concernent statistica);
- ils represchentants da las uniuns culturalas da la Val Schons (16-2);
- entupada cun il president da la citad da Glion;
- entupada cun la suprastanza da Flond (21-10-87);
- participaziun a l'arranschament «450 onns sinoda retica» a Donat;
- participaziun a l'entupada «teater rumantsch» a Cuir (14-11);
- discussiun cun presidents communal da la Muntogna da Schons davart divergenzas en connex cun il svilup turistic sin la MdS.

### *Administraziun Renania*

- rendaquint da las diversas vendas da cudeschs;
- contabilitad da la vendita dals cudeschs da Flurin Darms;
- surpiglia l'administraziun da la Renania ils 12-5.

### *Ediziuns*

- organisà la translaziun dad OSLs en sutsilvan;
- organisà la translaziun e la stampa dal text sutsilvan, sursilvan e surmiran dal cudeschet «La Punt Crap»;
- preparativas per l'ediziun d'in cudeschet da chanzuns religiusas sutsilvanas (preselecziun, correcturas da texts, prep. per stampa);
- rimnà texts per l'ediziun cumpletta da las ovas da C. Mani.

### *Acziuns spezialas*

- animà, propagà LP dals giuvens (schaner 87);
- organisaziuns en connex cun LP speziala (avrigl 87);
- preparativas en connex cun curs da teater per scolars da Flem, scrit instanzas per Comité Romontsch, calculaziun dals custs.

### *Collavuraziun cun Romania*

- 8 entupadas cun Carli Scherrer, collavuratur regional LR/Romania per coordinar acziuns e sa cussegliar.

### *Rumantschaziuns*

- instradà en collavuraziun cun Carli Scherrer l'acziun Foppa (18-4);
- entupadas en chaussa a Sagogn;
- propagà rumantschaziuns cun circularas.

### *Contacts cun meds da massa*

- dà 6 intervistas a radio, tv rumantscha, gasettas davart la lavur dal collavuratur regional e la situaziun dal rumantsch en il territori da la Renania.

### *Contact cun LR*

- fatg part da tuttas sesidas da rapport a Cuir;
- participaziun a las radunanzas da delegads da la LR.

## 4. Intschess dall'URS

Curtamaintg stuessa caracterisar igl onn 1987 scu «onn dallas correcturas», chegl tg'ins pò veir er aint igl rapport detaglea.

### *Lavours da biro pi grondas*

Correctura digl curs da rumantsch / dallas Normas surmiranas / da 3 codeschs d'unfants / 4 OSL / codeschign da religiun / correcturas e translaziuns pi grondas e pitschnas / d'ena contribuziun pi lunga per la scoligna / translaziun e correctura digls cumonds per igl sarvetsch da pumpiers ed oter ple.

### *Scuntrada e furmaziun Surmeir / Curs d'assimilaziun*

Igl è reuschia da constituer ena cumischung nova per la Scuntrada e furmaziun Surmeir. Chella ò er gio discuto e previa igl program per igl onn vegnent. Igl 1987 vainsa realiso igls curs suandonts:

- scuntrada cun las mussadras a Casti per igl program «mamma + unfant»;
- excursiun locala a Stierva cun 15 part.;
- excursiun botanica a Radons cun 5 part.;
- curs da cuschinar a Casti cun 10 part.;
- referat: Igl noss gôt a Savognin cun 45 part.;
- seira da diapositivs a Lantsch cun 20 part.;



- preparamaints per igls curs da lungatg ainten las differentas vischnancas, igl 1987. Realisò èn nias 9 curs cun 55 participants a Savognin, Sur, Casti, Alvaschagn ed Alvagni;
- supra dallas gruppas da conversaziun menziunadas igls oters onns exista ena nova gruppa er per Casti/Alvaschagn ed Alvagni;
- ranfurzo igls contacts cun la Meirana, scuntrada cun referat agl biro dall'URS.

### *Rumantschaziuns*

- a Lantsch vainsa er per muteiv da taimp betg liquido tottas rumantschaziuns. Tavlas da traffic vainsa pudia furneir a Lantsch ed a Salouf e tarmess offertas er a Brinzauls;
- differentas scuntradas: sign. Keller dalla bierareia da Coira, Leo Jeker dallas pendicularas Nandrò, Uniun da traffic Alvra-Surmeir conc. l'exposiziun da mastier EMBA 88 a Casti;
- realisaziun da collants per igls differents containers e tarmess tals er alla Romania e Renania;
- diff. screivers a firmas pi grondas ed affars per midadas d'inscr.;
- publicaziuns dallas midadas ainten la Pagina da Surmeir.

### *Teater*

- Per l'amprem'eda ins ò pruno da preschantar en teater ainten dus differents lis. Igl è pero rasto tar la buna viglia. Durant la stad vainsa selecziuno e scretg danov igls teaters da ser Willimann, scretg en exemplar sober er per la LR e translato dasperas varsaquants sketschs. Chella labour è neida prestada per gronda part da Petra Uffer durant las sias vacanzas da stad.

Teaters preschantos igl 1987 an Surmeir

- a Tinizong: Igl crug d'ieli (Uniun da giuventetna)
- a Tinizong: La batarlieras (Chor cecilian)
- a Salouf: An buteia tar Sabiot (Uniun da giuventetna)
- a Riom: 2 sketschs (Chor viril)
- a Riom: Scumpegl e scumpitgs (Chor viril)
- a Riom: Igl maranghign (Uniun da giuventetna)
- a Savognin: Guia Andreia da Ruineras (Tribuna sursetra)
- a Savognin: Process per la sumbreiva d'en asen (scola primara)

Diversas preschantaziuns pi pitschnas per las vischnancas giueidas er da scolas na vignan per solit betg publitgeidas.

### *Ediziuns*

- l'URS ò permangs da rediger en codesch da canzungs popularas e canzungs da cumpagneia. Igl collaboratour regional ò an mang la redacziun;
- rimno differentas Paginas e Suloms vigls per liier e conservar scu documaint all'URS;
- spediziun da blers codeschs or ainten la regiun ed orsoura;
- cumparias èn: las Normas surmiranas, 2 OSL, 3 codeschs d'unfants, curs da rumantsch, l'istorgia digls Rumantschs;
- fatg las ampremas lavours da preparaziun per ena cassetta da canzungs per unfants pitschens;
- vendita da cartas ainten las buteias surmiranas.

### *Biblioteca*

- discurs cun differents exponents dalla regiun per la realisaziun da bibliotecas regionalas an Surmeir;
- tscharnia ena cumischung digls 5 circuits tgi fò las preparativas basignevas. Commember per Surses è igl collaboratour regional.

---

## Noss defuncts

Nus ans regurdain en pia memorgia dals defuncts stads engaschads en il moviment linguistic – cultural rumantsch.

Ch'els repaussian en pasch!

Gieri Bass	1949 – 1987
Flurin Denoth	1953 – 1987
Hans Janjöri	1929 – 1987
Jos Pinggera	1944 – 1987